

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

**Jurisprudence
Medical sciences
Economic sciences
Biological sciences
Philological sciences
Pedagogical sciences
Psychological sciences**

№18(177) 2023

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №18 (177), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczevska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agrotechnologii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorsk w bidgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny ukraiны „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Tasz kent

    SlideShare

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa
Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org
<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

BIOLOGICAL SCIENCES

Денисенко О. С.

О ПОКАЗАТЕЛЯХ СООБЩЕСТВ ФИТОПЛАНКТОНА, ЗООПЛАНКТОНА И ЗОБЕНТОСА ВОДОТОКОВ НА ТЕРРИТОРИИ АСТРАХАНСКОЙ ОБЛАСТИ И РЕСПУБЛИКИ КАЛМЫКИЯ В МЕСТАХ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ТЕХНИЧЕСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ УЧЕНИЙ (КСПУ, ТСУ, УТЗ) НА ПОДВОДНЫХ ПЕРЕХОДАХ МАГИСТРАЛЬНОГО НЕФТЕПРОВОДА ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГИОНА АО «КТК-Р» (ППМН)» 3

Denisenko O. S.

ON THE INDICATORS OF PHYTOPLANKTON, ZOOPLANKTON AND ZOBENTHOS COMMUNITIES OF WATERCOURSES IN THE ASTRAKHAN REGION AND THE REPUBLIC OF KALMYKIA IN THE PLACES OF MAINTENANCE AND EXERCISES (KSPU, TSU, UTZ) AT UNDERWATER CROSSINGS OF THE MAIN OIL PIPELINE OF THE CENTRAL REGION OF JSC "CPC-R" (PPMN)" 3

MEDICAL SCIENCES

Mandziuk T.B.

PREVENTION OF ORAL CAVITY DISEASES IN CHILDREN LIVING IN CHERNIVTSI 6

PEDAGOGICAL SCIENCES

Zelenin H.

USING WEBQUESTS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM AT AN ENGINEERING UNIVERSITY 8

Скопа В.А.

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ СОЦИУМЕ 11

Skopa V.A.

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF CULTURAL EDUCATION IN MODERN SOCIETY 11

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Бабаян Ю.О.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ВТРАТИ ТА ГОСТРОГО ГОРЯ 16

Babaian Yu.

AGE-SPECIFIC FEATURES OF BEREAVEMENT AND ACUTE GRIEF 16

PHILOLOGICAL SCIENCES

Гулиева Ф.Ф., Аскерова М.Э., Абдуллаева Г.Ш.

МЕТАФОРА И МЕНТАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО 18

Guliyeva F.F., Asgarova M.E., Abdullayeva G.Sh.

METAPHOR AND MENTAL SPACE 18

Добровольська М. Б.

ІМПЛІЦИТНА ОЦІНКА В МЕЖАХ МАНІПУЛЯТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ 20

Dobrovolska M. B.

IMPLICIT EVALUATION WITHIN MANIPULATIVE STRATEGY AND TACTICS OF ITS IMPLEMENTATION 20

JURISPRUDENCE

Карповський С.В.

СУТНІСТЬ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 24

Karpovsky S. V.

THE ESSENCE OF OPERATIONAL SEARCH IN WARTIME CONDITIONS 24

Обушенко Н.М., Киян В.Я.

СУТНІСТЬ ПРАВАЗАСТОСОВНОЇ ФУНКЦІЇ РОБОТОДАВЦЯ 27

Obushenko N., Kyian V.

THE ESSENCE OF THE LAW ENFORCEMENT FUNCTION OF THE EMPLOYER 27

ECONOMIC SCIENCES

Опольский К.Ю.,

ОСОБЕННОСТИ НАЙМА СОТРУДНИКОВ В СФЕРЕ АРХИТЕКТУРНОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ 33

Opolsky K.Yu.,

PÉCULIARITIES OF HIRING EMPLOYEES IN THE FIELD OF ARCHITECTURAL DESIGN 33

BIOLOGICAL SCIENCES

УДК 574.58

*Денисенко О. С.**ООО «Азово-Черноморский научный центр
рыбохозяйственных исследований»***О ПОКАЗАТЕЛЯХ СООБЩЕСТВ ФИТОПЛАНКТОНА, ЗООПЛАНКТОНА И ЗОБЕНТОСА
ВОДОТОКОВ НА ТЕРРИТОРИИ АСТРАХАНСКОЙ ОБЛАСТИ И РЕСПУБЛИКИ КАЛМЫКИЯ
В МЕСТАХ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ТЕХНИЧЕСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ
УЧЕНИЙ (КСПУ, ТСУ, УТЗ) НА ПОДВОДНЫХ ПЕРЕХОДАХ МАГИСТРАЛЬНОГО
НЕФТЕПРОВОДА ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГИОНА АО «КТК-Р» (ППМН)»***Denisenko O. S.**JSC «Azovo-Chernomorsky Scientific Center of Fishery Researches»***ON THE INDICATORS OF PHYTOPLANKTON, ZOOPLANKTON AND ZOBENTHOS
COMMUNITIES OF WATERCOURSES IN THE ASTRAKHAN REGION AND THE REPUBLIC OF
KALMYKIA IN THE PLACES OF MAINTENANCE AND EXERCISES (KSPU, TSU, UTZ) AT
UNDERWATER CROSSINGS OF THE MAIN OIL PIPELINE OF THE CENTRAL REGION OF JSC
"CPC-R" (PPMN)"****Аннотация**

В рамках данной работы рассматриваются результаты мониторинговых исследований, проводимых специалистами ООО «Азово-Черноморский научный центр рыбохозяйственных исследований» в период января 2018 по июнь 2023 гг. по изучению качественных и количественных показателей развития сообществ организмов фитопланктона, зоопланктона и зообентоса на территории Астраханской области и Республики Калмыкия в местах осуществления технического обслуживания и проведения учений (КСПУ, ТСУ, УТЗ) на подводных переходах магистрального нефтепровода Центрального региона АО «КТК-Р» (ППМН)».

В результате исследований изучено современное состояние видового разнообразия гидробионтов на 7 водотоках на территории Астраханской области и 2 водотоках на территории Республики Калмыкия, получены сезонные и годовые показатели численности и биомассы организмов фитопланктона, зоопланктона и зообентоса.

Abstract

Within the framework of this work, the results of monitoring studies conducted by specialists of the Azov-Black Sea Scientific Center for Fisheries Research LLC in the period January 2018 to June 2023 on the study of qualitative and quantitative indicators of the development of communities of phytoplankton, zooplankton and zoobenthos organisms on the territory of the Astrakhan region and the Republic of Kalmykia in the places of maintenance and exercises (KSPU, TSU, UTZ) at the underwater crossings of the trunk oil pipeline of the Central region of JSC "CPC-R" (PPMN)".

As a result of the research, the current state of the species diversity of hydrobionts on 7 watercourses in the Astrakhan region and 2 watercourses in the Republic of Kalmykia was studied, seasonal and annual indicators of the abundance and biomass of phytoplankton, zooplankton and zoobenthos organisms were obtained.

Ключевые слова: фитопланктон, зоопланктон, зообентос, численность, биомасса, сезонная динамика, водные объекты.

Key words: phytoplankton, zooplankton, zoobenthos, abundance, biomass, seasonal dynamics, water bodies.

Материал и методы исследований

Отбор проб осуществлялся в зимний, весенний, летний и осенний периоды начиная с января 2018 года по июнь 2023 года для каждого водного объекта рыбохозяйственного назначения. Для сбора и обработки проб, а также определения таксономической принадлежности и биомассы гидробионтов были использованы стандартные методики [1-3].

Всего за период работ было отобрано и обработано 380 гидробиологических проб (фитопланктон – 140, зоопланктон – 140, зообентос – 100).

Отбор проб фитопланктона осуществлялся с использованием батометра Молчанова. Полученные пробы переливали в пластиковые ёмкости объёмом 1,5 л и фиксировали 40 % формальдегидом до достижения им 2 % концентрации. Камеральную обработку проб проводили после их отстаивания с целью обеспечения полного оседания клеток. Подсчёт водорослевых клеток проводили в камере Нажотта с последующим пересчётом их численности на 1 м³. Определение биомассы водорослей осуществляли с помощью объёмно-весового метода.

Отбор проб зоопланктона проводили стандартным сетным методом, сетью Апштейна с диамет-

ром входного отверстия 38 см и ячеей фильтрующего сита №80 путём процеживания 100 л воды. После процеживания пробы переливали в пластиковые ёмкости объёмом 0,5 л. Полученный слив объединяли с ранее взятой пробой и фиксировали 40 % раствором формальдегида до достижения концентрации его в пробе 4 %. Камеральную обработку зоопланктонных проб осуществляли по счетно-весовой методике. Перед обработкой проб проводили их сгущение. Этот способ позволил учесть абсолютно все зоопланктонные организмы, находящиеся в пробе. Просмотр проб осуществляли с помощью стереоскопического микроскопа в камере Богорова.

Исследование таксономического состава и количественного развития зообентоса проводили по методу Шредера-Жакина. Для удобства определения площади сбора, отбор проб зообентоса по методу Шредера-Жакина. Фиксация организмов зообентоса осуществлялась в 70-градусном спирте, взвешивание проводили с помощью электронных весов с дальнейшим пересчетом численность и биомассу организмов на 1 м².

Также были использованы материалы предыдущих исследований ООО «Азово-Черноморский научный центр рыбохозяйственных исследований» на пересечениях магистральным нефтепроводом "Тенгиз-Новороссийск" водных преград на ЛЧ МН КТК-Р Западного региона [4-5].

Фондовые гидробиологические данные ООО «Азово-Черноморский научный центр рыбохозяйственных исследований» зарегистрированы Федеральной службой по интеллектуальной собственности в виде базы данных: «База данных показателей современного состояния гидробиологических сообществ фитопланктона, зоопланктона и зообентоса водных объектов Азово-Черноморского и Волжско-Каспийского рыбохозяйственных бассейнов». Свидетельство о регистрации базы данных. Номер регистрации (свидетельства): 2022623382. Дата регистрации: 12.12.2022 [6].

Результаты исследований

Актуальность исследований в условиях ежегодно возрастающей антропогенной нагрузкой на

водные экосистемы обусловлена недостаточным количеством или полным отсутствием современных данных о состоянии и развитии гидробиологических компонентов водных экосистем, основными составляющими которых являются представители фитопланктона, зоопланктона и зообентоса.

Гидробиологические исследования по изучению качественных и количественных показателей развития гидробиологических компонентов водных экосистем в настоящее время в основном проводятся исключительно на крупных водоемах, которые используются хозяйствующими субъектами для промышленного рыболовства или воспроизводства водных биологических ресурсов. В тоже время исследования на более мелких водных объектах, составляющих основную часть гидрографической сети исследованных регионов Российской Федерации, практически полностью отсутствуют. Это не позволяет в полной мере выявлять объективную картину состояния и развития на этих водных объектах данных групп организмов.

Проведение исследований обусловлено необходимостью оценки степени воздействия на гидробиологические компоненты водных экосистем работ по техническому обслуживанию на подводных переходах магистрального нефтепровода Центрального региона АО «КТК-Р» (ППМН)), а также проведения комплексных учений (КУ), тактико-специальных учений (ТСУ) и учебно-тренировочных занятий (УТЗ) на подводных переходах магистрального нефтепровода Центрального региона АО «КТК-Р» (ППМН)) на территории Астраханской области и Республики Калмыкия.

Впервые в результате исследований изучено современное состояние видовой разнообразия гидробионтов на 9 водных объектах на территории двух субъектов Российской Федерации: Астраханской области и Республики Калмыкия, получены сезонные и годовые показатели численности и биомассы организмов фитопланктона, зоопланктона и зообентоса.

Результаты исследований объединены и приведены в нижеприведенной таблице.

Таблица 1

Гидробиологическая характеристика сообществ организмов фитопланктона, зоопланктона и зообентоса

№	Участок	Наименование водного объекта	Фитопланктон		Зоопланктон		Зообентос	
			г/м ³	млн. экз./м ³	г/м ³	тыс. экз./м ³	г/м ²	экз./м ²
Переходы нефтепровода через водные преграды шириной более 25 м в межень								
1	452-674 км	р. Большой Ашулук	6,20	80,40	3,44	50,82	2,66	690
2		ер. Грязный	4,88	64,22	2,42	41,12	2,42	622
3		р. Ахтуба	8,84	90,20	4,10	64,80	6,92	1420
4		р. Хора	7,18	58,12	3,28	42,02	3,02	1020
5		р. Волга (ГНБ)	12,24	94,30	6,98	78,26	12,52	2846
6		ер. Курбатый	8,26	46,12	2,02	30,01	2,02	602
7		ер. Ички-Барча	9,16	68,02	2,60	41,20	2,40	1002
8	674-952 км	канал Черноземельский	4,42	78,00	2,88	62,10	4,36	1188
9		р. Маныч	11,20	94,66	7,22	96,20	4,46	1125

Заключение

В результате проведенных комплексных гидробиологических исследований на 9 поверхностных водных объектах рыбохозяйственного значения на территории двух субъектов Российской Федерации: Республики Калмыкия и Астраханской области, нами было изучено современное состояние видового разнообразия гидробионтов, получены сезонные и годовые показатели качественного и количественного состава фитопланктона, зоопланктона и зообентоса. Для большинства водных объектов полученные данные являются уникальными, так как исследования на них никогда не проводились.

Полученные результаты планируются использоваться для дальнейшего проведения работ по оценке воздействия на водные биологические ресурсы и среду их обитания и дальнейшего согласования хозяйственной деятельности с Федеральным агентством по рыболовству в соответствии с действующим законодательством Российской Федерации в области рыболовства и сохранения водных биологических ресурсов.

Список литературы

1. Кутикова Л.А., Старобогатов Я.И. Определитель пресноводных беспозвоночных Европейской части СССР: планктон и бентос. Л.: Гидрометеиздат, 1977. 511 с.
2. Голлербах М. М., Косинская Е.К., Полянский В.И. Определитель пресноводных водорослей СССР. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1951–1986. Т. 1. 420 с.
3. Цалолыхин С.Я., Пржиборо А.А., Кияшко

П.В., Ципленкина И.Г., Березина Н.А., Иванова Л.В., Гонтарь В.И., Туманов Д.В., Курашов Е.А., Степаньянц С.Д., Богатов В.В., Солдатенко Е.В., Винарский М.В. Определитель зоопланктона и зообентоса пресных вод европейской России. Москва, Санкт-Петербург, 2016. Том 2. Зообентос. 510 с.

4. Денисенко О.С. О показателях сообществ фитопланктона, зоопланктона и зообентоса водотоков на территории Краснодарского и Ставропольского края в местах осуществления технического обслуживания и проведения учений (КСПУ, ТСУ, УТЗ) на пересечениях магистральным нефтепроводом "Тенгиз-Новороссийск" водных преград на ЛЧ МН КТК-Р Западного региона // Colloquium-Journal. 2022 г. № 141-1. С. 4-6.

5. Денисенко О.С., Добрица К.В. Гидробиологическая характеристика водных объектов рыбохозяйственного значения на территории Краснодарского и Ставропольского края в местах пересечений магистральным нефтепроводом "Тенгиз-Новороссийск" // Научное обозрение. Биологические науки. №4. 2022. С.8-14.

6. Денисенко О.С., Добрица К.В. База данных показателей современного состояния гидробиологических сообществ фитопланктона, зоопланктона и зообентоса водных объектов Азово-Черноморского и Волжско-Каспийского рыбохозяйственных бассейнов». Свидетельство о регистрации базы данных. Номер регистрации (свидетельства): 2022623382. Дата регистрации: 12.12.2022.

MEDICAL SCIENCES

UDC: 616.31-084-053.2(477.85-25)

Mandziuk T.B.

*Associate Professor of the Department of Pediatric Dentistry
Bucovinian State Medical University, Ukraine*

PREVENTION OF ORAL CAVITY DISEASES IN CHILDREN LIVING IN CHERNIVTSI.

Abstract.

Dental morbidity in our country is quite high, and its further increase should be expected if the conditions affecting the development of the disease are not changed in a favorable direction.

Key words. *Caries, prevention, resistance, intensity.*

Prevention of dental diseases is a complex of interrelated measures of an organizational and therapeutic-prophylactic nature, aimed at timely elimination of the causes and conditions of the occurrence and development of the disease, as well as increasing the resistance of the human body to the influence of adverse environmental factors [1, p.15].

In the understanding of comprehensive child health care, the preventive point of view is increasingly coming to the fore. Despite the long-known fact that "prevention is easier than cure", caries prevention in our country was forgotten for a long time.

But nowadays, in the conditions of social growth and social stability, more and more attention is paid to the prevention of dental diseases. Many domestic and foreign products for prevention have appeared on the market. Many manufacturing companies, with the participation of the Ministry of Health, implement their social programs for the introduction and distribution of various oral care products. Through the means of information: the Internet, TV, radio, magazines and newspapers, people receive full information about the need and importance of prevention and about all dental care products [2, p.65].

Despite the facts listed above, it is important to note that the incidence of caries in permanent teeth has a clear tendency to increase. As indicated by a number of conducted studies, caries among children is the most common dental pathology. This is evidenced by the prevalence of the carious process in children in the territory of western Ukraine, which ranges from 65.8 to 97.7%, with an average level of lesion intensity from 2.3 to 7.1 [3, p. - 184]

In connection with the constant growth of pathologies of the hard tissues of the teeth and the maxillofacial apparatus in Ukraine and all over the world, more and more attention is paid by doctors and researchers to the problem of establishing the factors of the formation of this phenomenon, the main ones of which are: 1) social - hygienic 2) medical - demographic, social - psychological [4, p. - 193]

The **aim of our study** was to investigate the state of hard tissues of teeth, periodontal tissues and the hygienic state of the oral cavity in children who have the opportunity to live in different socio-hygienic conditions.

The primary stage of our research was a written questionnaire of children and their parents. The main questions of the questionnaire for children were the place and living conditions of the children, the nature of the diet, preventive examinations of the oral cavity, the choice of objects and means of care for the oral cavity. The questionnaire for parents was created in such a way that it repeated the same questions as for children, as well as additional questions about working conditions, recreation, social security of the family, and identification of genetically determined diseases.

The main research group included 82 children aged 12-14 studying in a comprehensive school in Chernivtsi. The control group consisted of 20 children - orphans, of the same age, who live and study in a boarding school.

After conducting a detailed analysis of the questionnaire data, it was established that children living in the family have more detailed information and the possibility of wider use of various modern means of oral care. Also, among them there is a large number of children who have the opportunity to use the services of private dentists, to perform professional hygiene of the oral cavity. Children are fluent in information about the choice of personal means and oral hygiene items, give a clear description of the rules for using additional preventive methods of oral care.

The analysis of the survey of orphaned children showed a sufficient level of awareness of children regarding the rules for using items and means of hygienic care. However, we noted the lack of the possibility of using additional items and means of individual oral hygiene, insufficient consumption of food containing calcium and vitamins, which have a direct impact on the prevention of dental pathology. It was important to note the fact that children did not have the opportunity to learn the rules of oral care individually, which in turn affected the deterioration of oral hygiene.

The next stage of the research was clinical examinations of children, in order to create a comparative characterization of the impact of objects and means of oral hygiene, the effectiveness of individual and general sanitary and educational work, and other factors listed above that affect the development of the carious process, as well as contribute to an unsatisfactory state

of hygiene oral cavity, which in turn leads to the development of diseases of the mucous membrane and periodontium.

During the clinical examination, children were re-interviewed in order to determine the level of independence in filling out questionnaires, to determine the caries intensity index (CPI), the papillary-marginal-alveolar index (RMA), to determine the degree of gingivitis in children, as well as the Fedorov-Volodkina hygienic index .

After evaluating the clinical indicators of the children who were part of the first research group, lived in favorable living conditions, had the opportunity to conduct preventive examinations and fully use the necessary items and means of oral cavity disease prevention, we obtained the following results: the intensity of the carious process improved to 2.4 - 2.7, which corresponds to a low and medium level of caries intensity, the hygienic index was equal to an average of 1.8 - 2.0 whites, which indicates about the satisfactory state of oral hygiene, the papillary-marginal-alveolar index was from 10 to 25%, i.e. a mild degree of inflammation of the gums, which can be caused by the physiological restructuring of the dentition and the maxillofacial system as a whole.

The **results** of the clinical examination of the children of the second group, who live in the boarding school, differed significantly from the indicators of the main group of examinees. The intensity of caries is 5.6 – 6.1, which indicates a high and very high level of caries damage to the hard tissues of the teeth, the hygienic index of Fedorov – Volodkina is on average 2.4 – 3.1 – an unsatisfactory and poor state of oral hygiene, the value the PMA index was in the range of 40-45%, which characterizes the inflammatory process of the gums of medium severity. That is, the results of the control group were significantly worse than those of the children of the main group.

Our research has shown that the timely and correct use of preventive measures leads to a decrease in the level of caries damage, the implementation of sanitary and educational work, regular preventive examinations

contribute to the improvement of the hygienic condition of the oral cavity of patients. It is important that the prevention of dental diseases in children shows its effectiveness only with the correct and rational cooperation of dentists, teachers, parents and, directly, the children themselves.

When carrying out preventive measures for children - orphans and children living in unfavorable social and household conditions, the priority is the individual approach during sanitary educational measures by doctors - dentists or students of higher medical institutions, the selection of objects and means of oral hygiene, the timely provision of dental assistance, and, of course, control of the correctness and effectiveness of the use of the above-described factors.

So, despite the rapid development of modern dentistry, including pediatric dentistry, and the search for new effective methods and means of treatment of oral cavity diseases, their prevalence remains as high as before. Therefore, the priority in modern dental practice remains the study and implementation of aspects of prevention and prevention of the development of oral cavity diseases.

Literature:

1. Zayats T.I. "Prevention of dental diseases". Lviv - 2008.
2. Kaskova L.F., "Prevention of dental diseases", - 2011.
3. Assessment of the dental status of children living in an area contaminated with salts of heavy metals./V. V. Avakov, M. M. Rozhko// Problems of environmental and medical genetics and clinical immunology. 2014. No. 3. - pp. 184-192.
4. Materials of the annual report conference of professors and teachers of the International Humanitarian University. / T.B. Mandyuk// The problem of children's maxillo-facial disability in Ukraine. 2014. No. 21. - with. 192 – 196
5. Dental health lesson as a component of hygienic education and upbringing of school-aged children./M. M. Yakimets// Herald of problems of biology and medicine. – 2015. No. 2 (119). - pp. 267-270.

PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 378.147:811

Zelenin H.

Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

ORCID: 0000-0003-1274-2311;

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Foreign Language Training, European Integration and International Cooperation, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

Ukraine

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-18177-8-10](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-18177-8-10)

USING WEBQUESTS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM AT AN ENGINEERING UNIVERSITY

Abstract.

The article deals with the problems of applying and specific features to implement an effective and relevant WebQuest technique, considered as an effective instrument to achieve successful foreign language teaching at an engineering university: to develop foreign language professional communicative competence; the stages of the WebQuest project have been listed; some difficulties and problems arising while working on the WebQuest have been highlighted and certain ways to solve them have been suggested.

The development and testing of WebQuests has shown the effectiveness of this technique in the context of foreign language teaching to engineering students. It satisfies the needs of modern students in online technologies as learning tools and can provide training of future graduates who are able to cope with the challenges faced by engineers in their professional practice in the modern environment.

Keywords: *WebQuest, digitalization, a foreign language teaching, an engineering university, professional competency.*

Problem statement. The globalization processes as well as an active development of technologies have a significant impact on almost all spheres of life, and higher engineering education is included. To respond to these challenges, the system of engineering education in Ukraine, as well as all over the world, has been undergoing significant modifications to fully meet the requirements of modern society. In the higher engineering education, there have been changes in learning objectives, new methods and technologies have been applied, the essence of the learning process has been greatly influenced by online technologies, the design and filling of the educational environment have been modified.

In this context, the focus of pedagogical research is on technologies responding, on the one hand, to the students' needs and, on the other hand, that can provide training of future engineers who can design new intellectual products nowadays, create successful businesses, solve urgent problems in a highly competitive environment. The educator is now becoming an assistant to the students in the autonomy knowledge production. Today, critical as well as creative thinking, team work, and communication for information are giving way to simple and direct memorization of earlier studied content. In the academic process, the most important skills are those of independent generation of knowledge based on search and analysis, i.e., research activity. Therefore, on the one hand, the foreign language teacher at an engineering university should develop students' communicative foreign language competence, taking into consideration the communicative skills formation in future professional environment, professional thesaurus development. On the other hand,

the modern approach to training professionals in higher educational institutions requires revising teaching methods in accordance with international practices and standards.

The purpose of the article is to analyze the problems of applying and specific features to implement WebQuest technique at an engineering university.

The statement of the main material. A modern teaching method allowing to effectively solve professional tasks during the foreign language training of future engineers is the WebQuest technology. In accordance with the educators applying abovementioned technology (Department of Foreign Language Training, European Integration and International Cooperation of Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv) WebQuest is considered as a challenge assignment built on the role-playing stages, using the Internet information resources to complete it. WebQuest is the most difficult for both students and a teacher, aimed at developing students' analytical and creative thinking skills; the teacher designing the WebQuest should have a high level of subject matter, methodological and infocommunication competence. The specific feature of WebQuests is the following; all of the information presented on the site (different websites) is designed for students' independent or team work. Due to the active hyperlinks, students do not experience this but work in a single information space for which the exact location of this or that portion of the educational information would not be a significant factor. The student is given the task of collecting materials online on a certain topic, resolve a problem, applying these materials. Having completed the WebQuest, students either present their

own web pages on the topic or some other creative projects in electronic, written, or spoken form. According to Bernie Dodge, the structure of a WebQuest should consist of the following units: Describing the main roles and a WebQuest scenario, a preliminary work plan, and an overview of the WebQuest; formulating a problem task and submission of the end result; index of information resources; it describes the work procedure to be performed by each participant of the web quest when independently performing the task (stages); the description of the criteria and parameters for assessing the WebQuest; the last unit summarizes the experience, draws up the results and gives a presentation of the final product (project presentation) [1].

WebQuests can either involve a single problem, academic discipline, theme, or be interdisciplinary. B. Dodge identifies three principles for classifying WebQuests: in accordance with the duration of performance (short-term and long-term); by subject content: monoprojects and interdisciplinary web quests; according to the problems solved by students:

Retelling is acceptable as an assignment for a WebQuest, provided that: the students' reports are markedly different from the original materials, that is, they are not simply copying text from the Internet sources into a word processor; students are flexible in choosing what to talk about and how to organize the information they have found; students apply the skills of summarizing, selecting, and processing foreign language information.

The *compilation task* requires students to search and take information from a variety of sources and put it into a single format. Students can publish the resulting work on the Internet or present it as non-digital product.

A WebQuest based on a *puzzle task* requires synthesizing information from a set of sources and creating a puzzle that cannot be solved by simply searching for the answer on any particular Web page. On the contrary, it is necessary to come up with a puzzle, the solution of which requires:

- assimilating information from multiple sources;
- compiling the information into a coherent whole by drawing conclusions and generalizations from different sources of information;
- eliminating complicated clues that may at first seem like correct answers to the questions, but do not turn out to be so.

Performing the *journalistic tasks*, students are expected to collect facts and organize them into a news report, interview, or other journalistic format.

A *design task* requires students to create a product or a roadmap to accomplish a predetermined goal in a specific frame work. For example, finding a job and planning a career for an engineer, and so on.

Creative product tasks require students to create a specific product in a given format (picture, play, poster, game, song, website, multimedia presentation, and so on). Creative projects are similar to design projects, but are much freer and more unpredictable in their results. More attention should be paid to students' creativity and self-expression in assessing such projects. Consensus building tasks involve finding and presenting different,

sometimes opposing opinions on the same problem and trying to reach consensus.

The goal of a *persuasion task* is to create a product that is likely to convince someone of something. This task is beyond a simple retelling and requires students to develop arguments for a claim, an opinion, or a solution to a problem based on the material from the WebQuest. The final result of this project can be a letter, an article or press release, a poster, a video, a multimedia presentation, a web page, and so on.

Self-knowledge tasks have the goal of improving students' understanding of themselves, as can be developed through the exploration of online and offline resources. For instance, WebQuest "How to become a successful engineer" aimed at exploring Internet resources related to future careers.

Performing an *analytic WebQuest* provides students with knowledge in a situation in which they are expected to carefully examine one or more and find similarities and differences in them, as well as deduce the hidden meanings of those similarities and differences, understand the relationship of cause and effect, and discuss what they mean. For example, when comparing the cultures of two countries or peoples, one must not simply identify their similarities and differences, but reflect and speculate on what they mean and what their causes and effects are.

Scientific tasks present students with a series of items and ask them to evaluate or classify them, or to choose a solution from a limited list. WebQuests can be successfully applied in foreign language teaching of future engineers: in various academic specialized disciplines, created for native speakers; or foreign language learners.

The results of the WebQuest, depending on the educational content studied, can be presented in the form of a computer presentation, essay, web page, etc. Working on a WebQuest creates favorable conditions for activating students' creativity, implemented both in content and lexical and grammatical aspects of the foreign language. In addition, the research activity develops and improves students' independent work skills, especially the independent search and selection of information according to the task [2]. The fact that in the process of discussing the final result (presentation) students learn to express their thoughts and opinions, stand up for their point of view, not only plays an important role in developing students' communicative competence in a foreign language, but also allows them to learn how to overcome their own inertia in expressing and articulating their opinions fundamentally. On the other hand, discussing a project implies the ability to listen and respect the opinion of the other person, as well as to accept the opinion of the majority. In other words, such work allows teaching language as a social phenomenon, so it has not only a pragmatic effect (achieving a certain level of language proficiency by students), but also a great general educational significance, namely it develops students' social competence (ability to act independently in real social situations), their responsibility for the end result, the skills of public speaking to prove and argue for the final presentation in a foreign language [5]. As a part of learning a foreign

language at an engineering university, websites of foreign engineering institutions and those containing information of engineering content in a foreign language could be applied effectively.

Conclusions. The digitalization of the learning process is the best way for students to develop a strong motivation to learn a foreign language for professional purposes. WebQuest technology allows future engineers to learn more in-depth relevant engineering information from authentic sources. Moreover, if the final product is a role-play or simulation, students will be able to try out quite specific professional duties of an engineer. All of this promotes interest in mastering the foreign language of their future professional environment by understanding the relevance of the "Foreign Language" discipline and its practical significance in the development of professional competencies.

References.

1. Using WebQuest as a creative teaching tool at a science and technology university in Taiwan Farn-

Shing Chen & Yu-Wen Hsiao// <https://pdfs.semanticscholar.org/9437/5870c7d96a15eee51136bc525cef2bfce2c8.pdf>, last accessed 11.06.2023

2. Kayser A. Creating Meaningful Web Pages: A Project-Based Course / Amy Kayser // <http://www.ido.rudn.ru/nfpk/ikt/vved.html>, last accessed 11.06.2023

3. Naimi-Akbar, I., Barman, L., Weurlander, M.: Engineering teachers' approaches to teaching and learning online. In: IEEE Frontiers in Education Conference (FIE), pp. 1–5 (2020)

4. Shinde, I.D.D., Prasad, R.: Digital transformation in technical education. In: 22nd International Symposium on Wireless Personal Multimedia Communications, pp. 1–4 (2019)

5. Bryntseva O.V. (2020). Professionally oriented teaching of foreign language writing of engineering students // Problems of Engineer-Pedagogical Education/№ 69, pp. 85-91 (2020)

Виталий Александрович Скопа
доктор исторических наук, профессор,
член-корреспондент РАН,
заведующий кафедрой философии и культурологии
«Алтайский государственный педагогический университет»

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ СОЦИУМЕ

Vitaly Aleksandrovich Skopa
Doctor of Historical Sciences,
Head of the Department of Philosophy and Cultural Studies
"Altai State Pedagogical University"

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF CULTUROLOGICAL EDUCATION IN MODERN SOCIETY

Аннотация:

Проблемы влияния дисциплин культурологического блока на формирование личностных качеств ученика остаются в поле внимания многих ученых. Освоения дисциплин культурологического цикла – не простое заучивание фактов из области достижений человеческой цивилизации, а активное освоение роли создателя своей культурной реальности, взаимодействующей с окружающим социально-культурным миром и делающей каждого человека активным субъектом исторического процесса. Предметы культурологической направленности позволяют осваивать иные формы познания, тем самым формируя целостную гармоничную личность. Данные дисциплины нацеливают образовательный процесс не только на формирование широко просвещенных, но и гуманных людей.

Abstract:

The problems of the influence of the disciplines of the culturological block on the formation of the student's personal qualities remain in the field of attention of many scientists. Mastering the disciplines of the culturological cycle is not a simple memorization of facts from the field of achievements of human civilization, but the active development of the role of the creator of one's own cultural reality, interacting with the surrounding socio-cultural world and making each person an active subject of the historical process. Culturally oriented objects allow one to master other forms of cognition, thereby forming a holistic harmonious personality. These disciplines aim the educational process not only at the formation of widely enlightened, but also humane people.

Ключевые слова: учащиеся, система образования, культура, педагог, воспитание.

Key words: students, education system, culture, teacher, upbringing.

Понятие «культурологическое образование» формировалось в контексте широкого культурологического дискурса последних десятилетий XX века, отражавшего интегративные процессы в сфере науки и образования. Какими бы высокими словами мы ни пытались обозначить задачи образования по трансляции общих и специализированных знаний, воспроизводству культуры и ее базовых ценностей и традиций, нам неизбежно приходится признавать, что образование прежде всего воспроизводит существующий общественный порядок, подготавливая социализированных, компетентных участников коллективной жизни, соблюдающих нормы, правила и законы, принятые в данном обществе. В этой связи важное значение приобретает культурологическое образование как элемент гуманизации, нацеленный на формирование гармонично развитой личности [2, 7].

С раннего детства ребенок попадает в мир культуры. Он воспринимает мир, постепенно открывает для себя его богатство, осваивает, но еще не осознает, что любое явление вокруг него есть явление природы или человеческой культуры.

Традиции воспитания в отечественной педагогике уходят в глубь истории и базируются на воспитании в крестьянской семье. Культура входила в сознание ребенка исподволь, с малолетства. Процесс воспитания в кругу семьи происходил естественно и органично, в совместных действиях детей и взрослых. В традиционной семейной педагогике дети обучались многим необходимым знаниям, умениям, навыкам, приобретали опыт трудовой, религиозной, нравственной, эстетической культуры, а сельская община корректировала воспитательные усилия семьи [10].

В городской культуре, особенно явственно с петровской эпохи, семейное воспитание сочеталось с общественным образованием. Опираясь на идею единства индивидуального и коллективного опыта, виднейший русский историк В. О. Ключевский обосновал возможность гармонии семейного и общественного образования. И по сей день союз семьи и школы обеспечивает оптимальные условия для развития личности ребенка. Важную роль играет и воздействие социокультурной среды [8].

Через деятельность, подражание, причинно-следственную связь поведения, поощрения и запрета ребенок осваивает явления, язык и нормы

культуры, ее ценностные ориентиры, начинает осознать, «что такое хорошо и что такое плохо». Именно этикетные отношения, принятые в данном обществе, ребенок в первую очередь осмысливает как факты культуры [3]. Постепенно в ребенке формируется культурность как личностное свойство. Но культура – явление многоуровневое, и ее понимание многослойно [5, 6]. В постижении этих слоев должны помочь семья и система образования.

В разные исторические периоды преобладали приоритеты семейного воспитания или общественного образования, но всегда семья взаимодействовала со школой. В наше время нет оптимального баланса в их соотношении. Современная семья в большей мере озабочена добыванием материальных средств для существования, имеется много неполных семей, многие родители мало общаются с детьми, полностью перекалывают ответственность за образование на школу, не видят общих целей воспитания. В обществе в целом недостает высоких идеалов, к которым должна устремляться физическая и духовная энергия ребенка [15]. В этой связи возникла катастрофическая диспропорция между высотой и богатством, достигнутым человеческой культурой за многие века, глубиной ее постижения в науке и падением общего уровня культуры, ярко проявляющегося в быту, языке, вульгаризации нравов [1, 4]. При нынешней дисгармонии взаимоотношений семьи, школы, социокультурной среды колоссально возрастает воздействие средств коммуникации, часто негативное, связанное с развитием процессов глобализации в постиндустриальном обществе, засильем и навязыванием массовой культурой пошлости, насилия.

На фоне кризиса культуры, дегуманизации в современном мире проблема сохранения и осознания культурных традиций и идеалов имеет большое значение. На рубеже XX-XXI веков в нашей стране обострился вопрос о сохранении «гуманистического лица» российского гражданина. Осознание культуры и овладение ее достижениями является своего рода духовной экологией человека любого возраста. Это необходимо для гармоничного развития общества.

Глубокие общественные преобразования, происходящие в жизни нашей страны, прямо или косвенно отразились в педагогической теории и практике. В конце XX века трансформировалась основная цель образования. Во главу угла поставлено развитие творческой и компетентной личности. Однако в широкой практике эта цель не стала основополагающей в работе каждого учителя и в атмосфере каждой семьи.

Проблемы влияния дисциплин культурологического блока на формирование личностных качеств ученика остаются в поле внимания многих ученых. Лапина С. В., например, отмечает, что самое важное в процессе освоения дисциплин культурологического цикла – это то, что в процессе их изучения происходит не простое заучивание фактов из области достижений человеческой цивилизации, а активное освоение роли создателя своей культурной реальности, взаимодействующей с

окружающим социально-культурным миром и делающей каждого человека активным субъектом исторического процесса [11].

Развитие человека, его духовной сущности немислимо, если он не ощущает себя частью своего народа и культуры человечества. Постижение культуры «малой Родины», а затем мировой культуры лежит в основе ряда инновационных моделей культурологического образования школьников [9].

На сегодняшний день консолидация специалистов разного уровня вокруг проблем культурологического образования отражает насущные запросы времени. Проблема ценностного и смыслообразующего постижения бытия как проблема педагогики культуры не может не волновать преподавателей, равнодушных к судьбе нашей страны. Формирование ценностных ориентиров в постижении явлений культуры ребенком способствует его совершенствованию, а освоение форм культуры в различных видах деятельности развивает креативные свойства личности, столь необходимые в современных условиях [14].

В условиях профилизации школ актуальным является вопрос о роли и месте дисциплин, относящихся к культурологической направленности, которую можно определить, как важнейшую составляющую культурологического образования. К выше обозначенной области рационально отнести изобразительное искусство, музыку, мировую художественную культуру. Едва ли можно утверждать, что задача этих дисциплин – подготовка профессиональных искусствоведов, культурологов. Еще более сомнительно, что цель преподавания этих дисциплин в школе – профессиональная подготовка художников, скульпторов или музыкантов. Отсюда возникает существенный вопрос, а зачем же тогда преподавать в школе, особенно в старших классах, предметы, связанные с освоением мира искусства? Какие специфические знания и умения, необходимые любому ученику, вне зависимости от его профессиональных устремлений, формируются в процессе освоения культурного наследия, какие стороны личности ребенка может развивать педагог на уроках рисования, музыки, МХК, факультативов по культурологии?

Исходя из теоретической базы и эмпирического опыта можно выделить ряд важнейших задач, решение которых возможно только путем изучения в школе предметов культурологической направленности.

Первая задача – развитие у ребенка навыков быть читателем, зрителем и слушателем. В процессе внимательного чтения, прослушивания произведений искусства ребенок приучается самостоятельно «считывать» заложенную в визуальном, вербальном, музыкальном тексте информацию, интерпретировать и анализировать ее, формировать собственную точку зрения.

Вторая задача – это развитие креативности ученика. Побуждая его не только смотреть, слушать, читать, но и самому выступать в роли творца. В данном случае мы формируем в нем умение действовать в ситуациях, не имеющих аналога в его

предшествующем опыте, не воспроизводить шаблоны, а в самом себе обнаруживать богатые творческие резервы для созидательной деятельности любого рода.

Третья задача, к достижению которой необходимо стремится педагогу, преподающему дисциплины культурологического цикла – это формирование в сознании ученика целостной, а не разрозненной картины мира. Так, в качестве примера возможно отметить, что искусство хранит в себе память о каждой эпохе развития человечества во всей ее целостности, оно может быть определено как зеркало эпохи [8]. Кроме того, если предметы естественнонаучного цикла, преобладающие в школе, дают ребенку возможность познавать мир научными методами, то предметы культурологической направленности позволяют осваивать другие, инонаучные формы познания, тем самым формируя целостную гармоничную личность [9]. Исходя из историографии проблемы можно отметить, что культурологические дисциплины выполняют следующие функции: когнитивная функция; аксиологическая; интерактивная; социализирующая; утилитарно-прагматическая; прогностическая.

В тоже время, несмотря на принципиальную важность и значимость данного рода дисциплин, приходится констатировать, что существующая ныне практика преподавания предметов, связанных с изучением культурного наследия, не позволяет достигать вышеназванных задач. В результате изучения рисования, музыки, МХК и других дисциплин культурологической направленности в современной школе у ребенка не складывается целостного представления о мире культуры и тех возможностях личностного роста, которые предоставляет ему освоение этого мира [9, 10, 11]. Такой вывод можно сделать, обратившись к ответам респондентов, которыми являлись учащиеся 8-11 классов, отвечая на вопрос «зачем человеку нужны дисциплины культурологической направленности»? Обработав полученные данные, мы получили весьма неутешительный результат: 65 % ответила, что это трата времени на «ненужные» предметы; 30% констатировали, что дисциплины данного рода дают человеку опыт познания мира, расширяют его эмоциональный и интеллектуальный диапазон, помогают самовыражаться; 5% - затруднились с ответом. Из-за подобного отношения у школьников формируется стойкое негативное отношение к «серьезному искусству» (классической музыке, живописи, литературе, кино) и стремление к «облегченным» его вариантам. Уже в школе они превращаются в потребителей массовых искусств и культуры. Причиной такой ситуации, на наш взгляд, является полное несоответствие содержания и методики преподавания дисциплин культурологического цикла в школе целям развивающего обучения [11]. Для образовательного процесса в современной школе характерны следующие особенности:

- отсутствует систематический комплексный подход к преподаванию предметов образовательных областей «Искусство», «Краеведение» «МХК».

Одни и те же темы изучаются школьниками в разных классах на предметах истории, литературы, ИЗО, музыки. Зачастую, учитель не обращается к уже существующим знаниям учащихся, не апеллирует к их предшествующему опыту. Каждый раз на каждом предмете одна и та же тема словно изучается заново;

- анализ существующих программ по предметам образовательной области «Искусство» показывает, что преподавание ориентировано, прежде всего, на использование объектов культурного наследия в качестве иллюстраций к тем или иным темам по истории искусства (изобразительного, музыкального, словесного). При освоении культурного наследия доминирует описательно-иллюстративный, а не творческий или исследовательский подходы. В большинстве программ система заданий ориентирована на воспроизведение готовых текстов, усвоенных учеником, а не на создание собственных;

- основной формой урока является лекция, а методом работы на уроке – слово учителя, сопровождающееся демонстрацией репродукций и прослушиванием музыкальных произведений;

- домашние задания не носят развивающего характера: доминируют задания на составление таблиц по материалам лекции и подготовки сообщения о биографиях или творчестве мастеров культуры и искусства;

- в современном образовательном процессе фактически не встречается случаев гармоничной интеграции деятельности школы и иных образовательных учреждений – музеев, библиотек, незначительное распространение получил метод образовательного путешествия [12]. В сознании ученика школа оторвана от «жизни», противостоит ей, полученные сведения ребенок воспринимает как мертвый груз и не умеет использовать за пределами школы. Отсюда следует, что произведения искусства, с которыми ребенок знакомится в школе, он априори воспринимает как ненужные, тяжелые и начинает избегать «серьезного» искусства.

Исходя из этого можно констатировать, что в подавляющем большинстве случаев ни отбор содержания, ни используемые в педагогической практике методы работы не позволяют сформировать у ученика навыки быть читателем, зрителем, слушателем. Кроме того, нет целенаправленной работы по развитию творческих способностей ребенка и созданию у него целостной картины мира.

Очевидно, что решение этих проблем требует реализации комплексного подхода, особой политики системы образования, направленной, прежде всего, на развитие ребенка, его личностный рост и создание условий для формирования у него целостной, а не фрагментарной картины мира. Важнейшую роль в этом подходе играет профессиональная подготовка педагогов, способных в своей ежедневной практике воплощать принципы развивающего обучения. Однако и сейчас, в реальной современной педагогической практике существуют способы, помогающие ученику, учителю и всему образова-

тельному учреждению постепенно улучшать ситуацию. Так, одним из таких способов является самостоятельная разработка учителем такой системы заданий, которая ориентировала бы школьника на создание собственного «текста» культуры, помогала бы ему реализовать заложенный в нем творческий потенциал, пробуждая, тем самым, потребность в анализе смыслов, заложенных в ранее созданных объектах культурного наследия. В качестве примера можно привести ситуацию, когда ученику предлагается составить киносценарий или раскладку фильма, который он хотел бы снять, у него возникает необходимость освоить хотя бы основные элементы языка кино – и здесь учитель приходит на помощь, предлагая для такой работы высокохудожественные, но понятные ученику кинофильмы и совместно анализируя, «как это сделано». Аналогичным образом, предлагая ученику выразить телом какие-либо эмоциональные состояния, учитель стимулирует у него интерес к различным видам и жанрам танцевального искусства. Когда ученик сталкивается с недостатком у него умения нарисовать собственный дом или портрет друга, учитель ориентирует его на изучение опытов по созданию перспективы у художников Возрождения или портреты различных эпох [11]. Непременным условием такой работы является анализ языка произведения искусства и самостоятельная интерпретация учениками многочисленных и разнообразных смыслов, заложенных в каждом произведении.

Другим способом создания условий для развития личности ребенка с помощью предметов культурологического блока является разработка таких методов работы, которые способствовали бы полихудожественному развитию ученика, предоставляли бы ему палитру выбора способов самовыражения с помощью языков различных искусств. Наиболее предпочтительным для достижения этой цели выглядит создание учебно-методических комплексов, органично сочетающих электронные и бумажные носители. Если в реальности ученик не всегда может рисовать, сочинять музыку или играть на музыкальных инструментах, создавать кинофильм или театральную постановку, то инновационные методические комплексы могут предоставить ему такую возможность.

Еще одним способом достижения описанных выше желаемых результатов является организация школьной и внешкольной деятельности детей таким образом, чтобы самостоятельная и групповая работа в музее или в городском пространстве не превращалась бы в «ознакомительную», а была бы неотъемлемой частью образовательного процесса. Задания, которые дети выполняют в городском или музейном пространстве должны быть необходимым условием для решения поставленной перед ними проблемы, а не просто иллюстрацией той или иной изученной темы [12]. Таким образом, лишь при использовании этих методов, а также иных, многочисленных и разнообразных способов развития творческих способностей школьников, формирования у них навыков общения с произведениями

визуальных, вербальных и звуковых искусств, возможно создание в школе образовательной среды, в которой реализуется комплексный подход к преподаванию. Образование, которое получает ребенок в такой среде, будет способствовать развитию творческого мышления, процессу самоопределения ученика, как личностному, так и социокультурному. Осваивая памятники культуры, их ценности, ученик сможет самостоятельно и осознанно устанавливать собственное отношение к изменчивому и многообразному миру, а в его сознании будет постепенно складываться целостная картина мира [3].

Важнейший этап личностного самоопределения – осознание самосовершенствования и духовного роста как необходимых условий самореализации личности. Социокультурное самоопределение в процессе освоения памятников культурного наследия происходит у ребенка, прежде всего, как становление инациональной, религиозной, культурной идентичности личности, а также как развитие способности к сознательному социальному творчеству, способности к самоопределению в любой культурной среде [13].

В целом, культурологические дисциплины предполагают духовное становление личности, заставляют критически взглянуть на собственную культуру и присущий ей тип человека, раскрывают назначение человека: творить по законам истины, добра и красоты, готовят его к ориентации в современном мире. Изучение дисциплин культурологического цикла нацеливает образовательный процесс не только на формирование широко просвещенных, но и гуманных людей, позволяет решить важные задачи: обеспечить целостность образования и повысить реальную возможность формирования личности гражданина России.

Список литературы

1. Данилюк А. Я. Нравственное и гражданское воспитание: взгляд компаративиста // Педагогика. 2008. № 8. – С. 112-116.
2. Иконникова С. Н. Культурология как основа гуманитарного образования в вузах. // Культурология в системе гуманитарного образования технических и естественно-научных специальностей: проблемы методологии и методики преподавания. Тезисы докладов международной научно-методической конференции. Санкт-Петербург, 1994. – С. 10.
3. Каган М. С. Философия культуры. СПб., 1996. – 416 с.
4. Коменский Я. А. Наставление нравов: педагогическое наследие. М., 1989. – 416 с.
5. Костина А. В. Теоретические проблемы современной культурологии: идеи, концепции, методы исследования. М., 2012. – 742 с.
6. Кравченко А. И. Культурология. М., 2003. – 496 с.
7. Ростовцев А. Н. Культурологический смысл содержания образования. // Социально-политический журнал. 1995. №3. – С. 173.
8. Токарев С. Н. Культурологическое образование школьников // Культура Петербургского региона в науке и образовании: Материалы научно-

практической конференции 28-29 сентября 2000 г. СПб., 2000. – 312.

9. Флиер А. Я. Культурологическое образование // Культурология. XX век. Энциклопедия. Т. 1. СПб., 1998. – 447 с.

10. Флиер А. Я. Культурология в системе образования // Высшее образование в России. 1996. Вып. 4. – С. 39-46.

11. Шкарлупина Г. Д. Методика преподавания предметов культурологического цикла. Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 252 с.

12. Юхневич М. Ю. Я поведу тебя в музей. М., 2011. – 223 с.

13. Зобнина А. О. Культурологическое образование как фактор формирования социокультурной компетентности школьников // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2009. № 112. – С. 127-134.

14. Новоселова В. О. Основы нравственного воспитания в традициях русской модели мира // Философия образования. 2013. № 2. – С. 124-131.

15. Скопа В. А. Потребности и перспективы культурологического образования: постановка проблемы // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ. -2022. -№10. -С. 104-107.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 159.942.23

*Бабаян Юлія Олександрівна,**Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського*

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ВТРАТИ ТА ГОСТРОГО ГОРЯ

*Babaian Yuliia,**Mykolaivskyi National Sukhomlynskyi University*

AGE-SPECIFIC FEATURES OF BEREAVEMENT AND ACUTE GRIEF

Анотація.

Відомо, що одним із найскладніших викликів для людини є переживання горя і втрати. Вони є стресогенними для індивідів незалежно від соціального, гендерного, вікового статусу. Оскільки вплив травми на дітей дуже сильно залежить від життєвого етапу, під час якого сталася подія, у цій статті особливий акцент зроблено на аналізі вікових аспектів переживання втрати та гострого горя. Ця перспектива припускає, що наслідки та значення втрати основного об'єкта залежатимуть від рівня розвитку окремої дитини. Люди продовжують рости та розвиватися протягом усього життя, але протягом жодного іншого періоду, окрім дитинства та підліткового віку, не існує специфічних реакцій, на які так сильно впливає рівень розвитку.

Abstract.

Grief and loss are known to be one of the most difficult challenges for people. They are stressful for individuals regardless of social, gender, or age status. As the impact of trauma on children is highly dependent on the life stage during which the event occurred, this article focuses on the age-specific aspects of bereavement and acute grief. This perspective suggests that the impact and meaning of the loss of a primary object will depend on the developmental level of the individual child. People continue to grow and develop throughout their lives, but during no other period than childhood and adolescence are there specific reactions that are so strongly influenced by developmental level.

Ключові слова: втрата, гостре горе, кризовий супровід, травмуючі ситуації, кризові стани

Keywords: loss, acute grief, crisis support, traumatic situations, crisis states

Психіатри та інші спеціалісти особливо вказують, що у значній кількості випадків велика втрата в дитинстві призводить до психопатології. Дослідження дорослих з різними психічними розладами, особливо депресією, часто виявляють переживання втрати в дитинстві, припускаючи, що така втрата може прискорити або сприяти розвитку різноманітних психічних розладів, і що цей досвід може зробити людину емоційно вразливою на все життя. Ця особлива вразливість дітей пояснюється незрілістю розвитку та недостатньою розвинутою здатністю справлятися з травмуючими подіями.

Тенденція нав'язувати дітям моделі дорослих загалом призвела до великої плутанини та непорозуміння щодо дитячого горя. Незважаючи на те, що переживання дітьми втрати має певну схожість з переживаннями дорослих, реакція дітей на втрату не зовсім схожа на реакції дорослих ні за своїми конкретними проявами, ні за тривалістю.

Коли аналізуються індивідуальні та вікові особливості переживання втрати та горя, то в першу чергу зазначають «вікову варіабельність сприйняття смерті, яка найбільше різниться в дитячому та підлітковому періодах» [3, с.75].

Як зазначає М. Войтович «тим, хто перебуває поруч з дитиною, не завжди легко зрозуміти, як розвиваються дитячі поняття про смерть, тому що

вони різні залежно від рівня розвитку» [1, с.16]. Наприклад, можна спостерігати, як діти грають в ігри, в яких відтворюються смерть або похоронні дії, намагаючись подолати втрату. Дитина може ставити ті самі питання про смерть знову і знову, не стільки для фактичної цінності інформації, скільки для запевнення, що історія не змінилася. Чотири-п'ятирічна дитина може продовжити гру після смерті, ніби нічого страшного не сталося. Така поведінка відображає когнітивні та емоційні можливості дитини і не означає, що смерть не мала впливу.

Втрати для дитини є настільки болючими й страшними, що багато маленьких дітей, здатних витримувати сильні емоції лише на короткі періоди часу, наближаються до своїх почуттів і уникають їх, щоб не бути приголомшеними. Оскільки ці емоції можуть виражатися як спалахи гніву або погана поведінка, а не як смуток, їх можна не розпізнати як такі, що пов'язані з горем [2, с.42]. Крім того, оскільки їхні потреби в догляді та зв'язку є інтенсивними та миттєвими, маленькі діти зазвичай переходять від реакцій горя до швидкого пошуку та прийняття людей на заміну.

На відміну від дорослих, які можуть витримувати рік або більше інтенсивної скорботи, діти, швидше за все, періодично проявлятимуть афекти та поведінку, пов'язані з горем, протягом багатьох

років після втрати; різні потужні реакції на втрату, як правило, відновлюються, переглядаються та опрацьовуються неодноразово на наступних рівнях наступного розвитку. Таким чином, маючи справу з дітьми, які зазнали втрати, важливо усвідомлювати особливу природу горя у дітей і не очікувати, що вони виражатимуть свої емоції, як дорослі, або що їхня відкрита поведінка обов'язково виявить їхні внутрішні страждання. Таке відкладене переживання втрати може вимагати спеціалізованої допомоги, якщо розвиток виглядає заблокованим або з'являються психопатологічні симптоми.

Хоча більшість науковців мають спільну думку, що навіть дуже маленькі діти реагують на втрату, існують значні суперечки щодо того, коли діти мають передумови розвитку для повного «трауру», а також щодо ймовірності досягнення здорового результату втрати. Загалом вважається, що до 3-4 років діти не здатні досягти повного усвідомлення втрати, і погоджено, що в підлітковому віці діти можуть сумувати (але все ще більш вразливі, ніж дорослі, оскільки вони відчують багато інших втрат та змін). Суперечка зосереджується на роках між ними: чи можна досягти здорового рішення та наскільки схожі реакції дітей і дорослих на втрату.

За останні роки було проведено ряд досліджень, щоб визначити, як діти різного віку сприймають смерть.

Так, аналізуючи слова та малюнки відносно великої вибірки угорських дітей, які зазнали значних травм і смерті протягом кількох попередніх років, дослідниками була сформульована триетапна модель усвідомлення втрати та пов'язані етапи з приблизним хронологічним віком [5].

Приблизно до трьох років когнітивний і мовленнєвий розвиток дітей є надто незрілим, щоб вони могли мати будь-яке уявлення про смерть. Згідно зі стадією 1 за Д. Джеймсом, Р. Фрідманом (приблизно 3-5 років), смерть розглядається як зворотна; мертві просто вважаються «менш живими» у стані, аналогічному сну. Маленькі діти, які функціонують на рівні, що Піаже назвав «доопераційним» рівнем розвитку, як правило, не визнають незворотності смерті.

На другому етапі (вік 5-9 років) діти починають усвідомлювати остаточність смерті, але вірять, що вона трапляється лише з іншими людьми. На третій стадії (після 10 років) можна зрозуміти причини смерті, смерть сприймається як остаточна, немінуча і пов'язана з припиненням тілесної діяльності. Як і у всьому розвитку дитини, існують значні вікові відмінності в досягненні різних стадій, і діти можуть регресувати, коли відчують емоційну загрозу [5].

Приблизно до шестимісячного віку немовлята не можуть реагувати на розлуку з матір'ю, оскільки вони ще не розвинули здатність запам'ятовувати конкретні особисті стосунки. Розвиток тривоги незнайомців, що відбувається приблизно у 6-8 місяців, означає, що немовля встановило справжні об'єктні стосунки зі своєю матір'ю або основною

особою, яка піклується про неї. Ця реакція свідчить про те, що немовля в розвитку здатне зберігати сліди пам'яті про свою матір і здатне реагувати на її відсутність невдоволенням і депресією. Проте лише у віці трьох-чотирьох років дитина має послідовне уявне уявлення про важливі фігури прихильності та досягає сталості об'єкта [4].

Спостереження дітей віком приблизно від чотирьох років до підліткового віку привели дослідників до суперечливих висновків щодо природи дитячого горя та їх здатності досягти здорового результату. Деякі дослідники стверджують, що тільки в підлітковому віці діти мають здатність терпіти сильні больові афекти, необхідні для завершення процесу розлуки, і що діти більш схильні використовувати незрілі захисні механізми, такі як заперечення, які заважають адекватному вирішенню проблеми. Таким чином, ці науковці розглядають реакції дітей на втрату як якісно відмінні від реакцій дорослих.

Інші вважають, що після досягнення константності об'єкта (у віці трьох-чотирьох років) втрата не обов'язково призведе до тривалого психопатології. Все частіше визнається, що якщо дитина має постійного дорослого, який надійно задовольняє реальні потреби та заохочує вираження почуттів щодо втрати, може відбутися здорове пристосування. Крім того, біологічне розгортання, властиве розвитку, природним чином штовхає дітей до підвищення когнітивної та емоційної зрілості. Цей «поштовх до розвитку» розглядається як актив, який сприяє потенційній стійкості дітей за сприятливих обставин.

Підсумовуючи аналіз вікових особливостей переживання втрати та горя, зазначимо, що настав час переходити до сучасних стандартів дослідження в галузі втрати у дитячому та юнацькому віці. Молодих людей, які пережили втрату, необхідно відслідковувати, щоб визначити як короткострокові, так і віддалені наслідки втрати та виявити підгрупи найбільшого ризику розвитку патології. Методи втручання повинні бути піддані випробуванням на ефективність, щоб визначити, як найкраще допомогти дітям, з новими або модифікованими методами.

Список літератури

1. Войтович М.В. Психологічні особливості горювання. *Актуальні проблеми психології*. Том V. Випуск 19. 2019. С. 10-23.
2. Коен Д., Маннаріно Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, які пережили травму та втрату. Львів: Свічадо, 2019. 264 с.
3. Шевченко О.Т. Психологія кризових станів. Уроки життя крізь призму страждань. Київ: «Здоров'я». 2005. 210 с.
4. Bowlby J. Grief and Mourning in Infancy and Early Childhood. *The Psychoanalytic Study of the Child*. 1960. Vol. 60 (2). P. 9-52.
5. James J.W., Friedman R. The grief recovery handbook: 20th anniversary expanded edition. New York: Harper Paperbacks, 2009. 224 p.

PHILOLOGICAL SCIENCES

UOT: 81

*Гулиева Фазиля Фазиль Кызы
Аскерова Мунаввар Эхтибар кызы
Абдуллаева Гюнай Шамсаддин кызы
Азербайджанский Государственный Аграрный Университет*

МЕТАФОРА И МЕНТАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО

*Guliyeva Fazila Fazil
Asgarova Munavvar Etibar
Abdullayeva Gunay Shamsaddin
Azerbaijan State Agrarian University*

METAPHOR AND MENTAL SPACE

Abstract.

Metaphor is the main link between a person and a linguistic picture of the world. It is necessary for man to comprehend the invisible world. Metaphorical names are needed in order to name a new object. Metaphor is the result of a person's spiritual and emotional activity. It is an important means of conveying conceptual content to the reader. Metaphor, being an ornament of speech, summarizes the content of what has been read and contributes to its long-term retention in memory. The main function of the metaphor is the emotional impact on the addressee. Metaphor can represent hate, joy, love and fear.

Аннотация:

Метафора – это главное связующее звено между человеком и языковой картиной мира. Она необходима для постижения человеком невидимого мира. Метафорические наименования нужны для того, чтобы называть новый объект. Метафора – это результат духовной и эмоциональной активности человека. Она является важным средством донесения концептуального содержания до читателя. Метафора, являясь украшением речи, резюмирует содержание прочитанного и способствует его долговременному удержанию в памяти. Основной функцией метафоры является эмоциональное воздействие на адресата. Метафоры могут репрезентировать ненависть, радость, любовь и страх.

Key words: *mental operation, cognitive structure, mental space, source domain, target domain.*

Ключевые слова: *ментальная операция, когнитивная структура, ментальное пространство, структура источника, структура цели.*

В когнитивных исследованиях важную роль играют когнитивные способности человека, такие как мышление, память, восприятие и внимание. Метафора рассматривается как основная ментальная операция и служит концептуализации, объяснению и оценки окружающей действительности и мира. Она рассматривается как языковая характеристика, связанная больше со словами, чем с деятельностью и мышлением. Метафору рассматривали с разных сторон и, не уделяя ей должного внимания, отводили ей второстепенные роли. Начало изучению метафоры было положено Аристотелем. Он считал, что метафорические переносы имеют положительное воздействие на слушателя и усиливают аргументацию. Основой метафорического переноса Аристотель обозначал подобие двух предметов [1, с. 554].

Ф. Ницше считает, что «метафоры являются самыми эффективными, естественными, точными и простыми средствами языка» [5, с.290].

Р.Хоффман писал: «Метафора исключительно практична. Она может быть применена в качестве орудия описания и объяснения в любой сфере. Метафора, где бы она

нам ни встретилась, всегда обогащает понимание человеческих действий, знаний и языка» [10, с.125].

Согласно Локку склонность к образному употреблению слов - есть обман. «И напрасно жаловаться на искусство обмана, если люди находят удовольствие в том, чтобы быть обманутыми» [4, с.567].

Х.Ортега-и-Гассет пишет: «Метафора – это едва ли не единственный способ уловить и содержательно определить объекты высокой абстракции. От наших представлений о сознании зависит наша концепция мира, а она в свою очередь предопределяет нашу мораль, нашу политику, наше искусство. Получается, что все огромное здание Вселенной, преисполненное жизни, покоится на крохотном и воздушном тельце метафоры» [6, с.68-82].

Многие ученые считают, что метафора является отклонением от нормы и служит для переноса имени одного предмета на другой. Целью данного переноса является заполнение отсутствия в системе одного языка. Мы также пользуемся метафорами в нашей повседневной жизни для того, чтобы укра-

сильную нашу речь. Метафора служит образному переосмыслению обычного наименования и с ее помощью осуществляется скрытое сравнение.

М. Блэк считает, что существуют две причины употребления метафоры: автор прибегает к метафоре, если не может найти прямой эквивалент или он использует метафорические конструкции в стилистических целях [2, с.156].

Дж. Лакофф и М. Джонсон исследуют метафору в ее связи с глубинными когнитивными структурами и процессом категоризации мира. Они считают, что понятийная система человека метафорична и в результате этого появляются метафоры. Дж. Лакофф и М. Джонсон отмечают: «*Метафора пронизывает всю нашу повседневную жизнь и проявляется не только в языке, но и в мышлении и деятельности. Наша обыденная понятийная система, в рамках которой мы мыслим и действуем, метафорична по самой своей сути*» [87, с. 27]).

Метафоризация основывается на взаимодействии двух структур: когнитивной структуры источника (source domain) и когнитивной структуры цели (target domain). В процессе метафоризации некоторые области цели структурируются по образцу источника. В результате этого процесса происходит метафорическая проекция (metaphorical mapping).

Метафора принадлежит не только языку, но и концептуальной системе человека. Парадокс метафоры заключается в том, что в процессе метафоризации структура источник и структура цель совпадают. Однако, они могут и не совпадать как в примере «time is money» («время деньги»).

Дж. Лакофф и М. Джонсон отмечают: «*Способность понимать опыт с помощью метафоры – это как одно из чувств, как видение, осязание или слух. Обращение к метафорам остается единственным способом восприятия и осознания в опыте большей части действительности. Метафора такая же важная ценная часть нашей жизни, как, например, осязание*» [3, с.253].

Пространственная метафора широко используется для описания эмоциональных состояний героев как художественного, так и новостного дискурса. В языке находит отражение стремление человека упорядочить не только внешний мир (пространство самого произведения), но и внутренний, психологический - мир чувств и эмоций, недоступный для непосредственного наблюдения. Хотя концепции времени и пространства тематически параллельны, первичность пространственных отношений как метафорического основания для временных отношений иногда может быть иллюзорной. Пространственные отношения могут казаться первичными из-за их ассоциации со зрительной модальностью, когнитивными двигательными функциями и эволюционным приоритетом.

С. Пинкер отмечает, что многочисленные метафорические концептуальные представления могут быть объяснены на основе аналогии. Он предполагает, что пространственные представления используются для концептуализации времени. Инструменты пространственного вывода могут

применяться к различным видам абстрактных понятий, включая владения, состояния и причины: «*в общем, мы можем использовать ментальные механизмы для пространства, чтобы иметь дело с любой непрерывной переменной, от здоровья до интеллекта и валового внутреннего продукта*» [12, с.252-253].

Ж. Фоконье определяет ментальные пространства как «частичные структуры, которые размножаются, когда мы думаем и говорим, позволяя детально разделить наш дискурс и структуры знания» [8, с.11].

С. Коулсон и Т. Окли описывают ментальное пространство как временный контейнер, в котором хранится информация, относящаяся к определенной концептуальной структуре, как воспринимаемый, воображаемый или запоминающийся сценарий, который не обязательно должен ссылаться на объекты реального мира [7, с.175-196].

Дж. Грейди дает более полное определение ментального пространства как «*последовательной связи информации, активированной в уме в определенное время, представляющей собой понимание сценария, реального или воображаемого*» [10, с. 199]. З. Ковексис же отмечает, что ментальное пространство всегда более ограничено, чем метафорическая концептуальная область, а значит, более специфично [11, с.267].

Следует также отметить, что быстротечность не является атрибутом пространства. Пространство может обрести это свойство только через корреляцию со временем посредством движения. Поскольку движение включает в себя изменение положения, именно аспект изменения движения, коррелирует с временной быстротечностью в метафорических представлениях о времени. А. Гальтон отмечает, что, поскольку «*пространство может приобрести атрибут быстротечности только через корреляцию со временем посредством движения, никакая чисто пространственная метафора не может уловить быстротечность времени*» [9, с.695]. Следовательно, время - фундаментальная и неотъемлемая черта нашего опыта и не поддается объяснениям в терминах чего-либо.

Для того, чтобы охарактеризовать настроение и внутренние переживания героев мы можем использовать пространственные метафоры. Движение в пространстве осуществляется по вертикали. Движение вверх характеризует улучшение настроения героя, а движение вниз - ухудшение общего эмоционального фона. Можно также выделить пространственные метафоры движения по горизонтали: Например, в предложении My brother made the right choice (Мой брат сделал правильный выбор). В данном примере слово «right» переводится как «хороший» и обозначает «движение направо», создавая ассоциативный ряд: right – good, left – wrong.

Также, для характеристики отдельного персонажа, в английском языке используются такие пространственные метафоры как: to build castles in the air (строить воздушные замки), to have a special place in smb's heart (занимать особое место в сердце кого-либо), to come to the point of conclusion (прийти

к заключению), to be caged by depression (быть в депрессии), to be on the edge of death (быть на краю смерти) и другие.

Анализ источников позволяет нам выделить следующие глаголы положения в пространстве и движения:

1. глаголы положения в пространстве и движения, связанные с умственной деятельностью. Например: взять, заимствовать, украсть, выбросить из головы идею, схватиться за предложение, опираться на факты, отложиться в памяти.

2. глаголы положения в пространстве и движения, связанные с речью. Например: перекинуться парой слов, подбросить идею, накинуться с упреками, передать словами, приставать с вопросами, цепляться к словам, обратиться с предложением.

3. глаголы умственной деятельности, связанные с речью. Например: заметить, признать, поинтересоваться, предложить и т.д.

Теперь перейдем к рассмотрению ориентационных метафор, которые связаны с ориентацией в пространстве: центральный - периферийный, внутри - снаружи, на поверхности - с поверхности, глубокий - мелкий и т.д. Ориентационные метафоры придают концепту пространственную ориентацию. Рассмотрим следующие примеры:

1) My friend is feeling up. (Мой друг чувствует себя на вершине блаженства.)

2) The wedding boosted my spirits. (Свадьба подняла мне настроение.)

3) You must always be in high spirits. (Вы всегда должны быть в хорошем настроении.)

4) My granny is already up. (Моя бабушка уже встала.)

5) Villagers usually rise early in the morning. (Сельчане встают рано утром.)

Из всего вышесказанного можно сделать вывод о том, что языковая картина мира является совокупностью представлений о мире и духовной жизни человека и тесно связана с метафорой. Метафора необходима для образного отождествления двух различных объектов. Перенос наименования

осуществляется на основе национального восприятия действительности. В ходе метафорического переноса мы можем обозначить незнакомое через уже освоенное. В настоящее время метафора используется во всех видах дискурса.

Список литературы.

1. Аристотель. Сочинения: в 4 т. / Аристотель. Т. 4. – Москва: Мысль, – 1982. – 830с.

2. Блэк, М. Метафора // Теория метафоры / Отв. ред. Н.Д. Арутюнова. – М.: Изд-во «Прогресс», – 1990. – с.153-173

3. Лакофф, Дж., Джонсон, М. Метафоры, которыми мы живем. – М.: Едиториал УРСС, – 2004. – 256 с.

4. Локк, Дж. Соч. в 3-х тт., т. 1. / Под ред. И. С. Нарского. – М.: Мысль, 1985. – 621с.

5. Ницше, Ф. По ту сторону добра и зла. Кн. 2. – Итало-советское изд-во СИРИН, – 1990. – 416с.

6. Ортега-и-Гассет, Х. Две главные метафоры // Теория метафоры. Под ред. Н.Д. Арутюновой. – М.: Прогресс, – 1990. – с.68-82

7. Coulson, S., & Oakley, T. Blending basics. Cognitive Linguistics, 11(3-4), doi:10.1515/cogl.2001.014. – 2000. – p. 175–196

8. Fauconnier, G. Mappings in Thought and Language. – Cambridge: Cambridge University Press. – 1997. – 205p.

9. Galton, A. Time flies but space does not: Limits to the spatialisation of time. – Journal of Pragmatics, 43(3), doi:10.1016/j.pragma.2010.07.002. – 2011. – p. 695–703.

10. Grady, J. E. Metaphor. In D. Geeraerts & H. Cuyckens (Eds.), The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics, – 2007. – p. 188–213

11. Hoffman, R. Some implications of metaphor for philosophy and psychology of science. – In: The ubiquity of metaphor. – Amsterdam, – 1985. – 327p.

12. Kovecses, Z. Metaphor: A Practical Introduction, 2nd Ed. – New York: Oxford University Press, – 2010. – 375p.

13. Pinker, S. The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature. – New York: Viking. – 2007. – 499 p.

УДК 81'272'42

Добровольська М. Б.

Запорізький національний університет

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-18177-20-23](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-18177-20-23)

ІМПЛІЦИТНА ОЦІНКА В МЕЖАХ МАНІПУЛЯТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Dobrovolska M. B.

Zaporizhzhia National University

IMPLICIT EVALUATION WITHIN MANIPULATIVE STRATEGY AND TACTICS OF ITS IMPLEMENTATION

Анотація

Стаття присвячена дослідженню засобів вираження імпліцитної оцінки у межах маніпулятивної стратегії і тактик її реалізації на основі англійськомовного художнього дискурсу. Актуальність роботи обумовлена потребою більш детального вивчення явища імпліцитної оцінки враховуючи прагматичний

аспект її репрезентації. У науковій розвідці використано такі методи дослідження як когнітивний, конwersаційний, прагмасемантичний, актомовленневий, контекстуальний, пресупозиційний та дискурс-аналіз, які дали можливість комплексно охарактеризувати досліджуване явище. За результатами розвідки виявлено, що тактики реалізації імпліцитної оцінки в межах маніпулятивної стратегії спрямовані на задоволення власних інтересів, коригуючи поведінку та думки інших. Перспективами подальших досліджень є розширення діапазону тактик реалізації маніпулятивної стратегії спілкування, де міститься імпліцитна оцінка.

Abstract

The article is devoted to the research of expressive means of implicit evaluation within a manipulative strategy and tactics of its implementation based on the English literary discourse. The relevance of the work is caused by need for a more detailed study of the phenomenon of implicit evaluation, taking into account the pragmatic aspect of its representation. There were used such scientific methods as cognitive, conversational, pragmasemantic, speech act, presuppositional and discourse analysis which gave a possibility of complex characteristics of the research object. According to the results of the investigation, it was found that the tactics of implementation of implicit evaluation within the manipulative strategy are aimed at satisfying one's own interests, correcting the behavior and opinions of others. Prospects for further research are expanding the range of tactics for implementing a manipulative strategy, which includes an implicit evaluation.

Ключові слова: імпліцитна оцінка, маніпулятивна стратегія, англійськомовний художній дискурс, мовленневий акт, прагматичний аспект

Key words: implicit evaluation, manipulative strategy, English literary discourse, speech act, pragmatic aspect

Досягнення встановлених цілей в процесі комунікації залежить перш за все від тактико-стратегічного планування мовлення. Вважаємо, що на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки тема маніпулятивної стратегії і тактик її реалізації в англійськомовному художньому дискурсі недостатньо висвітлена, що й становить актуальність даної розвідки.

Метою статті є дослідження засобів вираження імпліцитної оцінки та її ролі, як складової маніпулятивної стратегії. Об'єктом дослідження є імпліцитна оцінка в рамках маніпулятивної стратегії і тактик її реалізації.

Джерельна база. Дослідження здійснено на основі ілюстративного матеріалу художніх творів американських та британських письменників 20-21 століття, що містить ситуацію імпліцитної оцінки.

Виклад основного матеріалу. Мовна маніпуляція розуміється як різновид когнітивно-лінгвального впливу для імпліцитного впровадження в психіку адресата цілей, бажань чи установок, що не відповідають наявним в нього на момент здійснення акту комунікації. Тобто, під маніпуляцією в сучасній лінгвістиці розуміється такий мовленневий вплив на адресата, з огляду на який він змінює власну точку зору на ту чи іншу проблему або ситуацію [2, с. 172]. Успішність маніпулятивних прийомів зумовлена не лише майстерним володінням маніпулятивних засобів з боку адресанта, але і його знанням реципієнта [1, с. 29]. Маніпулятивна стратегія передбачає використання співрозмовника відповідно до задумів мовця, але базується на принципі ввічливості – принципі мовного спілкування, спрямованому на уникнення конфліктних ситуацій, та не суперечить принципу толерантності. Іншими словами, і мовленневий етикет, і маніпулятивна стратегія орієнтовані на кооперативне спілкування, обслуговують зону доброзичливих відносин партнерів [3, с. 46]. Далі розглянемо декілька прикладів використання

маніпулятивної стратегії та її тактик. Нижченаведений уривок репрезентує тактику докору:

(1) *"I'm glad you finally got out here," he said to Ginny pointedly. "The last couple of years have really been hard on your sister. You left at just the right time." He said it as though she had done it on purpose to shirk her responsibilities, not because her husband and son had died. He said it with just the barest edge of resentment, which Ginny picked up immediately. But she could imagine how stressful and disruptive it must be caring for her father while he was living with them and deteriorating dramatically. She knew it must be upsetting for the children, too* [7, с. 182]. В цьому фрагменті один з родичів Джинні виражає імпліцитну негативну оцінку з приводу її відсутності у житті батька під час його хвороби, що у мовленні підкреслюється прислівником *pointedly* та словосполученням *the barest edge of resentment*. Іллокутивна мета адресанта викликати відчуття провини у дівчини.

Тактика «гіркої» правди спрямована на появу відповідних емоцій у адресата, що відображено в наступному прикладі:

(2) *Some people tell me that I am a mean, unpleasant man. Maybe they are right, though personally if ever I want a lawyer for myself I'll make sure of choosing someone who is mean and unpleasant, also tough—on my behalf." There were a few approving nods and smiles. "Of course, if you want a nicer guy who'll hand you more sympathy, though maybe a bit less law"—Elliott Freemantle shrugged— "that's your privilege"* [6, с. 63]. Адвокат, Еліот Фріман, послуговуючись епітетами *a mean, unpleasant*, а також висловлюванням *Of course, if you want a nicer guy who'll hand you more sympathy, though maybe a bit less law*, підкреслює свої негативні якості характеру для акцентування уваги співрозмовника на його професіоналізмі у юридичній сфері.

Тактика залякування успішно використовується в межах маніпулятивної стратегії, що обумовлена комунікативною інтенцією мовця схилити співрозмовника до певних дій:

(3) *The president, who had never heard of Joe Patroni, and whom no one ever got to see without prior appointment, was apoplectic until Joe told him, "If you want to lose some airplanes in flight, throw me out of here. If you don't, sit down and listen"* [6, с. 26]. Вище описано розмову головного механіка та президента авіакомпанії, в якій він працює. Надаючи собі позитивну імпліцитну оцінку, що висловлена на фоні імплікатури *If you want to lose some airplanes in flight, throw me out of here. If you don't, sit down and listen*, Джо прагне скоректувати дії керівництва для впровадження певних змін в технічному обладнанні літаків задля надійності та безпеки польотів.

В маніпулятивних актах особливо ефективною виступає **тактика перебільшення** негативного значення життєвих подій:

(4) *Keith's dejection deepened until even Natalie's resilient nature rebelled against his moods. Though aware that he slept badly, Natalie had no knowledge of his dreams. One day she inquired in anger and impatience, "Are we supposed to wear hair shirts for the rest of our lives? Are we never to have fun again, to laugh the way we used to? If you intend to go on this way, you'd better understand one thing—I don't, and I won't let Brian and Theo grow up around this kind of misery either."* When Keith hadn't answered, Natalie went on, ... She had been close to tears, but managed to finish. *"I'm warning you I can't take much more. If you're going on like this, it may have to be alone"* [6, с. 98]. Проілюстрований уривок відображає діалог між Наталі та Кейзом Бейкерсфельд, який працює повітряним диспетчером в аеропорті. Його робота є надзвичайно відповідальною та напруженою, що впливає не тільки на його емоційне та фізичне самопочуття, а й на його родину. Жінка передає свої почуття серією риторичних запитань, що містять фразеологізм (*to wear hair shirts*), а також синтаксичний паралелізм (*Are we supposed to wear hair shirts for the rest of our lives? Are we never to have fun again*), що додатково акцентують увагу на несхваленні роботи чоловіка. Отож, її метою є змусити голову сім'ї покинути свою справу та викликати почуття провини перед родиною. Аналізуючи реакцію чоловіка слід додати, що його респонсивною тактикою є **уникнення конфлікту** (*Keith hadn't answered*), що реалізується у невербальній площині спілкування. Також для досягнення ілюктивної мети жінка використовує **тактику погрози** (*I'm warning you I can't take much more. If you're going on like this, it may have to be alone*), де імплікується обурення з приводу займаної ним посади.

Тактика сарказму у висловлюванні використовується для того, щоб виразити свою образу (імпліцитну негативну оцінку) з приводу підозри у причетності до скоєння злочину, а також з метою відведення підозри від себе та дружини:

(5) *An unmoved Trubshawe, meanwhile, addressed the Doctor. 'Rolfe? Sound asleep at five-thirty, I suppose?' 'Afraid so. Both of us – I mean, both Madge and I – we tend to sleep through the night. It's just one of those quirky habits we've fallen into. Pity, really. If I'd known what was about to happen, I'd have struggled to stay awake. But, there you are, no one gave us any advance warning.'* [4, с. 79].

Тактика попередження спрямовує до певних дій аби уникнути небажаних результатів:

(6) *Professor Abrahams continually reminded his first-year students that not all of them would attend his final address to the law graduates at the end of the course* [4, с. 64]. Один з викладачів університету постійно нагадував своїм студентам, що закінчити навчальний заклад буде непросто, для того, щоб вони завжди були зібрані та отримали якнайбільше знань.

Тактика провокування жалю та співчуття з метою виправдання підсудної:

(7) *He focused his attention on the woman juror who had shuddered. 'Which of you arrives home at night and expects their husband to grab the bread board, a cheese grater or even a steak knife for use not in the kitchen for preparing a meal, but in the bedroom to disfigure his wife? And what did Mrs Kirsten have to call on for her defence, this five foot four, one hundred and five pound woman? A pillow? A towel? A fly-swatter perhaps?' Fletcher paused. 'It's never crossed your mind, has it?' he added, facing the rest of the jurors. 'Why? Because your husbands and wives are not evil. Ladies and gentlemen, how can you begin to understand what this woman was being subjected to, day in and day out?' [4, с. 77]. В цьому ілюстративному фрагменті за допомогою серії риторичних запитань, що відображають життя підсудної жінки з її чоловіком, адвокат намагається вплинути на присяжних та домогтися виправдання обвинуваченої.*

Тактика повторення репліки одного з учасників комунікації:

(8) *Did it ever cross your mind that someone else might have committed this crime?' 'There was no sign of anyone else having entered the house other than Mr Cartwright.' 'But there was already someone else in the house.' 'And there was absolutely no evidence of any kind to suggest that Mrs Elliot could possibly have been involved.' 'No evidence of any kind?' repeated Fletcher. 'I do hope, chief, that you will find time in your busy schedule to drop in and hear my cross-examination of Mrs Elliot, when the jury will be able to decide if there was absolutely no evidence of any kind to show she might have been involved in this crime.'* Up-roar broke out in the courtroom as everyone began talking at once [4, с. 207]. На допиті у залі суду, адвокат, виражаючи сумніви з приводу непричетності жінки загиблого до вбивства, вдається до повтору слів одного зі свідків *No evidence of any kind?* До того ж, таким чином він звертає увагу присяжних на певні обставини злочину, що в майбутньому допоможуть виправдати його клієнта.

Висновки. Отже, тактики реалізації маніпулятивної стратегії, що містять імпліцитну оцінку,

спрямовані на задоволення власних інтересів, коригуючи поведінку та думки адресата. За результатами дослідження виділено тактику повторення, провокування жалю та співчуття, попередження, сарказму, перебільшення, уникнення конфлікту, залякування та докору. **Перспективами подальших досліджень** вважаємо пошук та виокремлення різноманітнішої кількості тактик реалізації маніпулятивної стратегії спілкування, де міститься імпліцитна оцінка.

Список літератури

1. Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в міжособистісному спілкуванні (на матеріалі сучасних англійських серіалів). *Мовні і концептуальні картини світу*, 2013. Вип. 43(2). С. 21–30.

2. Сотников А. В. Маніпулятивний вплив в політичному дискурсі тактики та стратегії. *Лінгвістика XXI століття*, 2017. С. 171–175.

3. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивна стратегія позитиву : специфіка та місце серед інших комунікативних стратегій [Текст]. *Мова і культура : наук. видання*. К. : Вид. дім Дмитра Бураго. Вип. 12. Т. II (127). 2009. С. 42–49.

4. Ashley T. The Little Teashop of Lost and Found. Transworld Digital. 2017. 425 p.

5. Gilbert A. The Act of Roger Murgatroyd. Faber & Faber; Main edition. 2014. 320 p.

6. Hailey A. Airport. Open Road Media. 2014. 548 p.

7. Steel D. Blue. Bantam press. 2016. 379 p.

JURISPRUDENCE

УДК 343.1

*Карповський С.В.**Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-18177-24-26](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-18177-24-26)

СУТНІСТЬ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

*Karpovsky S. V.**Dnipropetrovsk state university of internal affairs*

THE ESSENCE OF OPERATIONAL SEARCH IN WARTIME CONDITIONS

Анотація

В даній статті були досліджені та проаналізовані питання сутності оперативного пошуку в умовах воєнного часу. Зазначено, що початкова організаційно-тактична форма оперативно-розшукової діяльності - оперативний пошук, метою якого є виявлення осіб і фактів, які представляють інтерес для органів національної поліції в боротьбі з злочинністю. Однією з заходів по підвищенню безпеки пасажирів є використання сучасних біометричних систем.

Abstract

This article investigated and analyzed the issue of the essence of operational search in wartime conditions.

It is emphasized that the initial organizational and tactical form of operational search activity - operational search, aims to identify persons and facts that are of interest to the national police in the fight against crime. One of the measures to improve the safety of passengers is the use of modern biometric systems.

Ключевые слова: оперативный поиск, война, идентификация, биометрия, оперативно-розыскная деятельность

Key words: operational search, war, identification, biometrics, operational-search activity

Російська федерація, розпочавши збройну агресію проти України 24 лютого 2022 року, поставила перед суспільством низку складних проблем, які потребують негайного вирішення. Ці проблеми пов'язані зі злочинною діяльністю окупантів, і вони вимагають активних зусиль всіх верств суспільства.

На сьогоднішній день необхідно зосередити увагу не тільки на військовому аспекті конфлікту, а й на інших важливих аспектах, таких як адаптація національного законодавства до умов воєнного стану та викликів, з якими стикається наша країна.

Початкова організаційно-тактична форма оперативно-розшукової діяльності - оперативний пошук, має на меті виявлення осіб і фактів, які є інтересом для органів національної поліції у боротьбі зі злочинністю. Оперативний пошук включає систему оперативно-розшукових заходів, які організуються та проводяться оперативними підрозділами.

Пошук і фіксація інформації є ключовим елементом оперативно-розшукової діяльності і об'єднує всі підрозділи, які займаються цим завданням. Згідно з чинним законодавством, інформація включає будь-які відомості або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або в електронному вигляді. Пошук є першочерговою стадією процесу виявлення та аналізу, як правильно вказують С. Албул та В. Загнибіда [3, с.80].

Важливими ознаками пошуку фактичних даних про кримінальні правопорушення можна вважати:

1) початковий етап процесу пізнання (оперативний пошук), зумовлений невизначеністю місцезнаходження фактичних даних про кримінальні правопорушення;

2) мета, яка полягає у виявленні невідомих досі фактів кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили.

3) підстави для початку пошуку, якою є припущення (версія) про підготовку чи вчинення кримінального правопорушення за наявності окремих ознак, що вказують на такі діяння або осіб, які готують кримінальне правопорушення, вчиняють його або вже вчинили;

4) вимоги законодавця щодо вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів для попередження, своєчасного виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень;

5) проведення за певними критеріями пошуку в місцях, де криміногенні процеси мають тенденцію до повторюваності та регулярності.

Згідно з М. Мазуренком, пошукова робота включає комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, спрямованих на виявлення, перевірку та накопичення відомостей, які містять нові спеціальні знання і мають значення під час боротьби зі злочинністю [1].

Оперативний пошук, також відомий як оперативний пошук або пошукова робота, є особливим видом пошуку в оперативно-розшуковій діяльності. Згідно з В. Колосковим, оперативний пошук представляє собою систему відкритих і конфіденційних організаційних та оперативних заходів,

спрямованих на отримання початкової інформації, яка ще не відома правоохоронним органам [2].

Процес розкриття кримінальних правопорушень є специфічним і передбачає можливість отримання інформації оперативними підрозділами. Мова йде про діяльність «за фактом», тобто інформація про вчинене кримінальне правопорушення вважається первинною (коли події вже відбулися).

При цьому пошук необхідної інформації здійснюється і за іншим каналом – «від особи», за яким під час здійснення оперативного розшуку серед кримінально активної категорії осіб виявляють тих, у кого на підставі своїх виявлено оперативно значущу поведінку, можна очікувати вчинення кримінального правопорушення.

Суб'єкт пошуку (оперативний працівник) повинен володіти знаннями про закономірності виникнення (відображення) інформації про кримінальне правопорушення на об'єктах, які визначають та аналізують, вміти логічно моделювати процес вчинення протиправного діяння.

Застосовуючи логіку осіб, котрі вчиняють кримінальні правопорушення, оперативник повинен з'ясувати зміст і характер необхідної інформації, а також їх можливі місця (приховування).

Сутність пошуку можна позиціонувати як ряд завдань у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до змісту пошуку, а також підстав і досягнутих результатів оперативний працівник (оперативний підрозділ) може виявити, зафіксувати та забезпечити процесуальне вилучення документів.

Під час пошуку можуть бути складені документи, що підтверджують здійснення конкретних заходів, відображають їх ефективність та описують обставини здійснення [4, с.150].

Підтверджуючи ефективність тих чи інших заходів, оперуповноважений може надати: звіт із викладенням результатів своїх усних опитувань, письмова фіксація яких на той час була обтяжливою або неможливою, довідку про вивчення документів організації чи підприємства за певний період із зазначенням пропозицій про те, як і коли згодом отримати інформацію з цього джерела процесуальним шляхом, а також інші відомості та документи.

Фактичні дані, отримані в процесі пошуку, відображаються у рапортах та поясненнях. Їх фіксація є засобом збереження та забезпечення подальшого збору з метою ідентифікації розшукуваних об'єктів.

Тобто проведення оперативного пошуку передбачає ведення відповідного діловодства на основі відображення результатів пошуку в документованих відомостях, збирання та оцінки додаткової інформації [5, с.234].

Одним з основних типів оперативно-розшукової діагностики є оперативне розпізнавання. Це складова діяльності оперативного пошуку, спрямована на виявлення об'єктів, які мають значення для кримінального аналізу. З погляду змісту, оперативне розпізнавання є пізнавальною (емпіричною)

складовою процесу пошуку. У етимологічному розумінні, термін "пошук" означає "шукання" або "розшукування".

Ознаки, за якими відбувається оперативне розпізнавання, поділяються на дві групи в залежності від їхніх пошукових властивостей. Перша група ознак дозволяє встановити групову приналежність об'єкта розпізнавання.

Це базується на загальних ознаках поведінки, які є характерними для осіб, що представляють оперативний інтерес, а також загальних ознаках для певної категорії злочинців. Друга група пошукових ознак включає індивідуальні ознаки, за якими встановлюється тотожність. Це ознаки, які є характерними для конкретної особи або предмета [6, с.14].

Існує різниця між функціональними ознаками, що вказують на злочинні навички фізичних осіб, та функціональними ознаками, що характеризують самі злочинні дії. У першому випадку розпізнавання спрямоване безпосередньо на особу, що виконує певні фізичні рухи. У другому випадку розпізнавання стосується самого процесу, результату та причинно-наслідкових зв'язків злочину. Для розпізнавання кожного з цих елементів необхідні окремі зусилля, що дозволяє попередньо кваліфікувати злочин з точки зору його об'єктивних аспектів.

В умовах дії правового режиму воєнного стану, проблема вчасної ідентифікації терористів та вибухових пристроїв у місцях масового перебування людей, таких як аеропорти, вокзали та станції метрополітену, є актуальною. Одним із заходів для підвищення безпеки пасажирів є використання сучасних біометричних систем. Біометрична інформаційно-пошукова система відеоспостереження автоматично ідентифікує людей у потоці, порівнюючи отримані зображення з базами даних розшукуваних осіб. У разі збігу зображення з розшукуваною особою, система сповіщає правоохоронні органи для подальших дій [7].

Проте, впровадження та експлуатація систем біометричної ідентифікації особи за зображенням стикаються з деякими складнощами, такими як умови освітленості, кут зйомки, якість фотографій, швидкість та щільність потоку людей. Ці фактори впливають на ефективність алгоритмів ідентифікації та пошуку людей у потоці. Для запобігання терористичним загрозам на об'єктах транспортної інфраструктури, використовуються різноманітні технічні засоби, такі як рамочні металодетектори, рентгенівські сканери, вибухозахисні контейнери та інші.

Застосування системи автоматичного розпізнавання відбитків пальців використовується в діяльності працівників поліції. Робота поліції з біометричними даними переважно базується на реєстрації відбитків пальців підозрюваних та злочинців, які згодом піддаються біометричній «ідентифікації»: порівнянню одного набору відбитків пальців з усіма відбитками зареєстрованими в базі даних та зібраними на місці злочину; порівнянню відбитків пальців чи долонь зібраними на місці злочину з наявними відбитками та усіма відомими відбитками пальців і долонь [8].

Отже, у зв'язку з сучасною трансформацією суспільних відносин та зважаючи на складні воєнні умови сьогодення в Україні правоохоронні органи повинні вдосконалювати свою роботу щодо запобігання злочинності. Особливо важливою є превентивна функція оперативно-розшукової діяльності, яка передбачає випереджальний збір оперативної інформації під час оперативного пошуку.

Суть оперативного пошуку полягає в тому, що встановлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес, відбувається за заздалегідь невстановленими та індивідуально невстановленими ознаками, оскільки оперативні працівники не володіють певною, заздалегідь визначеною інформацією про об'єкт оперативного пошуку.

Як система організації оперативний пошук має власні, особливі ознаки, що відрізняють його від інших форм оперативно-розшукової діяльності. До таких ознак можна віднести: здійснення цієї діяльності по за зв'язком із фактами та особами, які вже відомі; його організація в місцях найбільш вірогідного виявлення ознак та об'єктів, що встановлюються; підстави його проведення; систематичність здійснення.

Список джерел:

1. Микола Мазуренко. Оперативний пошук ознак учинення податкових злочинів. Автореф. дис. канд. юрид. наук, Одеський держ. ун-т внутр. справ. 2011.

2. В. В. Колосков. Щодо визначення понять оперативний пошук і оперативний розшук. Актуальні проблеми взаємодії оперативних та слідчих

підрозділів у протидії організованій злочинній діяльності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Одеса: ОДУВС, 2008. С. 27–9.

3. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. О. О. Подобний. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.

4. Шаповалов О. О. Поняття та суть оперативного пошуку. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. №2, 2017. С. 149-159.

5. Волошина М.О. Оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами кримінальної поліції : зміст поняття. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О.Дідоренка. 2019. № 1 (85). С. 235–243.

6. Волошина М.О. Класифікація оперативного пошуку підрозділами кримінальної поліції первинної оперативно-розшукової інформації. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2018. Спецвипуск № 1 (80). Ч. 3. С. 13–19.

7. Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: матеріали науково-практичного онлайн-заходу. 29 квітня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. с. 313

8. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/opinion/explanation-on-automated-fingerprints-identification-system/>

Обушенко Наталія Миколаївна
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Дніпро, Київ

Киян Володимир Якович
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Дніпро, Київ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-18177-27-32](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-18177-27-32)

СУТНІСТЬ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ФУНКЦІЇ РОБОТОДАВЦЯ

Nataliya Obushenko
Doctor of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of Civil and Legal Disciplines
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
Dnipro, Ukraine
Volodymyr Kyian,
Candidate of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of Civil and Legal Disciplines
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
Dnipro, Ukraine

THE ESSENCE OF THE LAW ENFORCEMENT FUNCTION OF THE EMPLOYER

Анотація

Стаття розкриває, що з метою більш глибокого, повного та детального вивчення правозастосовної діяльності слід здійснити її класифікацію, яка надасть змогу сформулювати більш повне уявлення про правозастосування як явище взагалі, а також дослідити його окремі прояви, що мають як спільні риси та і певні відмінності. Фактично правовиконавча діяльність як окремий вид правозастосування полягає у застосуванні диспозицій норм трудового права. В статті висвітлено, що диспозиція – це така частина правової норми, в якій записане саме правило поведінки, виражене в юридичних правах і обов'язках суб'єктів. Вона є центральною, основною частиною юридичної норми, яка вказує на дозволу (необхідну) чи неприпустимі (заборонені) поведінку суб'єкта. Диспозиції можуть бути: визначені, тобто такі, що закріплюють однозначні правила; не повністю визначені – вказують лише на загальні ознаки поведінки; відносно визначені диспозиції – вказують на права й обов'язки суб'єктів, але надають можливості для їхнього уточнення залежно від конкретних обставин. Стаття розкриває, що фактично безпосередній суб'єкт правозастосування один – це роботодавець, однак для того, щоб він міг здійснити увесь процес застосування норм трудового права йому потрібна допомога інших суб'єктів, зокрема профспілкового органу. Зазвичай така допомога виражається у вигляді надання відповідної згоди на вчинення роботодавцем тих чи інших правозастосовних дій по відношенню до працівників. В статті досліджено, що правозастосовна діяльність у сфері трудового права можна поділити на два види залежно від того, здійснюють суб'єкти правозастосування у власних трудових правовідносинах, чи у правовідносинах в яких вони не є стороною. Тобто правозастосування може здійснюватись як суб'єктами, які є безпосередніми учасниками конкретних трудових правовідносин – це власник підприємства, установи, організації чи уповноважений ним орган, так і суб'єктами, які хоча і не має прямого відношення до конкретних трудових відносин, проте, здійснюючи правозастосовні дії по відношенню до їх учасників, виконують так би мовити допоміжну, обслуговуючу роль. Другий вид правозастосування притаманний комісіям по трудових спорах, трудовому арбітражу, судовим органам. Вони не є безпосереднім учасником тих чи інших трудових правовідносин та не виступають на стороні ані роботодавця, ані працівника. Ці суб'єкти вступають у дію лише тоді, коли ситуація, що склалася між роботодавцем та працівником (працівниками) не може бути вирішена самостійно через її складність та (або) недостатність правозастосовних повноважень у роботодавця. При цьому, суб'єкти, що здійснюють правозастосування у чужих трудових відносинах мають керуватися виключно законом та спиратися на існуючі фактичні обставини справи.

Abstract

The article reveals that for the purpose of a deeper, complete and detailed study of law enforcement activity, its classification should be carried out, which will make it possible to form a more complete picture of law enforcement as a phenomenon in general, as well as to investigate its individual manifestations, which have both common features and certain differences. In fact, law enforcement activity as a separate type of law enforcement consists in the application of dispositions of labor law norms. The article highlights that the disposition is a part of the legal norm in which the very rule of conduct, expressed in the legal rights and obligations of subjects, is recorded. It is the central, main part of the legal norm, which indicates the permitted (necessary) or unacceptable

(forbidden) behavior of the subject. Dispositions can be: defined, i.e., those that establish unambiguous rules; not fully defined - indicate only general signs of behavior; relatively defined dispositions - indicate the rights and obligations of subjects, but provide opportunities for their clarification depending on specific circumstances. The article reveals that in fact the only direct subject of law enforcement is the employer, but in order for him to be able to carry out the entire process of applying labor law norms, he needs the help of other subjects, in particular, a trade union body. Usually, such assistance is expressed in the form of providing appropriate consent for the employer to take certain enforcement actions against employees. The article examines that law enforcement activity in the field of labor law can be divided into two types, depending on whether the subjects of law enforcement carry out their own labor relations or in legal relations in which they are not a party. That is, law enforcement can be carried out both by entities that are direct participants in specific labor relations - that is, the owner of an enterprise, institution, organization, or a body authorized by it, and by entities that, although not directly related to specific labor relations, nevertheless, carrying out law enforcement actions in relation to their participants perform, so to speak, an auxiliary, servicing role. The second type of enforcement is inherent in labor dispute commissions, labor arbitration, and judicial bodies. They are not a direct participant in this or that labor relationship and do not act on the side of either the employer or the employee. These entities come into effect only when the situation between the employer and the employee (employees) cannot be resolved independently due to its complexity and (or) lack of law enforcement powers of the employer. At the same time, entities carrying out law enforcement in other people's labor relations must be guided exclusively by the law and rely on the existing factual circumstances of the case.

Ключові слова: Трудове право, трудове законодавство, правозастосування, правопорушення, правовиконавча діяльність, правові спори, відповідальність, штрафні санкції, роботодавець, працівник, матеріальна та дисциплінарна відповідальність, дисциплінарні стягнення, комісія по трудових спорах, примирна комісія, трудовий арбітраж.

Keywords:

Labor law, labor legislation, enforcement, violation, law enforcement activities, legal disputes, responsibility, penalties, employer, employee, material and disciplinary responsibility, disciplinary measures, labor disputes commission, conciliation committee, labor arbitration.

Постановка проблеми. Правозастосування, в тому числі у сфері трудового права, являє собою складний процес, який здійснюється різними суб'єктами та за різних обставин. Від так з метою більш глибокого, повного та детального вивчення правозастосовної діяльності слід здійснити її класифікацію, яка надасть змогу сформулювати більш повне уявлення про правозастосування як явище взагалі, а також дослідити його окремі прояви, що мають як спільні риси та і певні відмінності. Класифікація являє собою особливий випадок поділу понять, що є якоюсь сукупністю ділень. Вона полягає у багатоступінчастому поділі логічного обсягу поняття або будь-якої сукупності одиниць на систему супідрядних понять або класів об'єктів (рід - вид-підвид). Класифікація – спосіб організації емпіричного масиву інформації. Її метою є встановлення певної структури порядку, нормативно-мірного впорядкування множини, яке розбивається на гетерономні по відношенню один до одного, але гомогенні середини себе за якоюсь ознакою, відокремлені один від одного підмножини [1, с. 316].

Мета статті: констатуємо, що у юридичній літературі практично не приділяється уваги питанням видової класифікації правозастосовної діяльності, що з нашої точки зору є суттєвим недоліком. Адже її розподіл на види за тими чи іншими критеріями дозволяє більш конкретно та детально дослідити різні випадки її прояву.

Виклад основного матеріалу. Як правило у юридичній літературі наводять такі види правозастосування: оперативно-виконавче та правоохоронне, зокрема таку позицію підтримували І. С. Самощенко, О. Ф. Шебанов, К. Г. Волинка та ін. [2, с.

168]. У даному випадку автори беруть за основу такий критерій як форма реалізації правозастосовної діяльності. Оперативно-виконавче правозастосування – це організація виконання приписів правових норм, позитивне регулювання за допомогою індивідуальних актів правозастосування шляхом сприяння виникненню, зміні чи припиненню конкретних правовідносин на основі норм права (наказ про зарахування на роботу, рішення про призначення пенсії, свідоцтво про шлюб, рішення про будівництво житлового будинку, рішення про усиновлення тощо) [2, с. 168]. Що ж до правоохоронного виду правозастосування, то його дослідник розуміє як діяльність, спрямовану на охорону норм права від порушень, застосування заходів державного примусу та забезпечення виконання примусових заходів (вирок суду, рішення про притягнення до адміністративної, дисциплінарної або цивільної відповідальності) [2, с. 168].

Зауважимо, що з нашої точки зору визначення однієї із форм правозастосування як забезпечувальної є не зовсім вірним, адже функцію забезпечення прав, свобод та обов'язків виконує і правовиконавча форма.

Оскільки учасники суспільних відносин, як правило, реалізують свою поведінку у правомірній формі, то перш за все слід розглянути правовиконавчий вид правозастосовної діяльності. Адже саме вона пов'язана із вирішенням тих питань у сфері трудових відносин, що виникають з правомірної поведінки їх учасників.

Фактично правовиконавча діяльність як окремий вид правозастосування полягає у застосуванні диспозицій норм трудового права. Нагадаємо, що диспозиція – це така частина правової норми, в якій

записане саме правило поведінки, виражене в юридичних правах і обов'язках суб'єктів. Вона є центральною, основною частиною юридичною норми, яка вказує на дозволена (необхідну) чи неприпустима (заборонена) поведінку суб'єкта. Диспозиції можуть бути: визначені, тобто такі, що закріплюють однозначні правила; не повністю визначені – вказують лише на загальні ознаки поведінки; відносно визначені диспозиції – вказують на права й обов'язки суб'єктів, але надають можливості для їхнього уточнення залежно від конкретних обставин [3, с. 126-127].

Правовиконання реалізується через владну діяльність компетентних суб'єктів, під час якої організується трудовий процес найманих працівників і конкретизуються їх права та обов'язки. Як правило правовиконання, як різновид правозастосовної діяльності, здійснює роботодавець, тобто власник підприємства, установи, організації чи уповноважений ним орган. Як приклади досліджуваного виду правозастосування можна вказати норму статті 67 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП України), в якій закріплено, що власник або уповноважений ним орган у разі застосування рекомендації Кабінету Міністрів України не пізніше ніж за два місяці видає наказ (розпорядження) про перенесення вихідних та робочих днів на підприємстві, в установі або організації, погоджений з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) [4]; або положення статті 71 того ж кодексу про те, що залучення працівників до роботи у вихідні дні проводиться за письмовим наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу [4].

Наступним видом правозастосування у сфері трудового права є правоохоронна (юрисдикційна) діяльність. У словниковій літературі юрисдикція (лат. *jurisdictio* – судочинство, від *ius* – право і *dicere* – говорю) характеризується як встановлена законом сукупність правомочностей відповідних державних органів вирішувати правові спори справи про правопорушення, оцінювати дії особи або іншого суб'єкта права з точки зору їх правомірності або неправомірності, застосовувати юридичні санкції до правопорушників. Юрисдикція визначається за різними ознаками: видіхарактерсправ, що вирішуються (злочини, проступки; майнові суперечки іт.д.); територіальна їх приналежність; які особи беруть участь у справі. Також юрисдикція може означати територію в підвідомчості певного органу влади; відправлення правосуддя, а також інша діяльність державних органів з розгляду спорів, справ про правопорушення та застосування санкцій [5, с. 620]. С.В. Васильєв з приводу юрисдикції зазначає, що хоча вона у перекладі з латинської це поняття і означає «суд, судочинство», тобто розгляд і вирішення правових питань судом. Проте в сучасних умовах поняття юрисдикції має декілька значень. По-перше, юрисдикція розуміється як повноваження (право) на здійснення діяльності з владного вирішення компетентними органами різних питань, що виникають у сфері застосування права, напри-

клад, влада цивільного суду. По-друге, юрисдикцією називають також ту сферу (те коло питань), на яку розповсюджуються юрисдикційні повноваження тих або інших органів. По-третє, під юрисдикцією розуміється діяльність всіх правозастосовних органів з розгляду і вирішення цивільних, кримінальних і адміністративних справ [6, с. 225]. Проаналізувавши співвідношення юрисдикції із підвідомчістю С.В. Васильєв доходить висновку що най значущим для правової науки виглядає визначення юрисдикції через діяльність компетентних органів з вирішення питань, що виникають у сфері застосування права. В цьому значенні юрисдикція і підвідомчість (рівно як і компетенція) є тісно пов'язаними категоріями, але виражають різні площини правового явища одного порядку. Отже, юрисдикція – це предметна компетенція судового або іншого юрисдикційного органу, що наділяється повноваженнями з вирішення юридичних справ [6, с. 235]. У свою чергу юридична справа — це передбачена нормами чинного права конкретна життєва обставина, що розглядається і вирішується на підставі закону, маючи відповідні юридичні наслідки [7, с. 225].

В сфері трудового права правоохоронна діяльність спрямована на захист прав і свобод учасників трудових та тісно пов'язаних із ними відносин. Тобто на відміну від попереднього (правовиконавчого) різновиду правозастосовної діяльності правоохоронна пов'язана із розглядом та безпосереднім вирішенням справ, що виникають не з правомірної поведінки учасників трудових відносин, а в наслідок порушення ними норм трудового законодавства, в тому числі положень локальних нормативно-правових актів. В процесі правоохоронного правозастосування повноважні органи підтримують правопорядок у сфері трудових відносин, відновлюють порушені права їх учасників та застосовують відповідні заходи впливу (аж до примусу) до суб'єктів що вчинили такі порушення.

Основна роль у здійсненні правоохоронної правозастосовної діяльності належить тим юрисдикційним органам, що вирішують трудові спори – це: комісії по трудових спорах, суди, примирна комісія, трудовий арбітраж. Призначення вищезазначених юрисдикційних органів полягає у перевірці, в разі настання необхідності, законності дій (чи бездіяльності) роботодавця та (або) працівників. Компетентні органи здійснюють розгляд конкретної юридичної справи та за його результатами вживають потрібні заходи (міри), спрямовані на відновлення порушеного правопорядку. Слід відзначити, що правоохоронна правозастосовна діяльність виконує не тільки правовідновлюючу та караючу функції, а також й виховну. Оскільки застосування до конкретних суб'єктів трудових відносин за результатами вирішення справи тих чи інших примусових заходів, мір, санкцій, є також свого роду попередженням для інших учасників трудових відносин, яке спонукає їх до того, щоб вони будували свою поведінку відповідно до норм і принципів трудового та іншого законодавства.

Правоохоронне правозастосування реалізують

також і безпосередньо роботодавці. Дана категорія суб'єктів не лише організує трудовий процес, а також спостерігає й за законністю його протікання та в разі необхідності можуть притягувати порушників до відповідальності [8, с. 70].

Роботодавець може застосовувати до працівників матеріальну та дисциплінарну відповідальність. Так відповідно до статті 130 КЗпП України працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків. При покладенні матеріальної відповідальності права і законні інтереси працівників гарантуються шляхом встановлення відповідальності тільки за пряму дійсну шкоду, лише в межах і порядку, передбачених законодавством, і за умови, коли така шкода заподіяна підприємству, установі, організації винними проти-правними діями (бездіяльністю) працівника. Ця відповідальність, як правило, обмежується певною частиною заробітку працівника і не повинна перевищувати повного розміру заподіяної шкоди, за винятком випадків, передбачених законодавством [4]. За загальним правилом покриття шкоди працівником здійснюється в розмірі, що не перевищує середнього місячного заробітку, провадиться за розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, керівниками підприємств, установ, організацій та їх заступниками – за розпорядженням вищестоящого в порядку підлеглості органу шляхом відрахування із заробітної плати працівника [4].

Що ж до дисциплінарної відповідальності, то вона відповідно до КЗпП України може здійснюватися у формі догани чи звільнення. Також законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників інші дисциплінарні стягнення [9, с. 70]. Дисциплінарні стягнення застосовуються органом, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) даного працівника. На працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність за статутами, положеннями та іншими актами законодавства про дисципліну, дисциплінарні стягнення можуть накладатися також органами, вищестоящими щодо органів, вказаних у частині першій цієї статті [4]. У випадку, якщо працівник не згоден із застосованим до нього дисциплінарним стягненням, він може його оскаржити у встановленому законодавством порядку, зокрема звернутися до суду.

І хоча, як ми вже відзначали, у юридичній літературі для розподілу правозастосовної діяльності на види як правило застосовують форму її здійснення, проте це не єдиний критерій за яким можна провести класифікацію зазначеної діяльності. Враховуючи досить велику кількість суб'єктів, які здійснюють правозастосування у сфері трудового права, з нашої точки зору доречно виокремити види правозастосовної діяльності залежно від виду її суб'єктів та форми їх участі у ній.

Залежно від того, яке має суб'єкт правозастосу-

вання відношення до організації, підприємства, установи правозастосовна діяльність може бути внутрішньо організаційним та зовнішнім.

Внутрішньо організаційне правозастосування реалізують суб'єкти, які мають безпосереднє відношення до конкретної організації, підприємства, установи та здійснюють свої правозастосовні функції у їх межах. Такими суб'єктами виступають роботодавець, комісія по трудових спорах, примирна комісія, трудовий арбітраж. Правозастосовна діяльність цих суб'єктів прямо пов'язана з конкретним трудовим процесом та відносинами, що його супроводжують.

Зовнішній вид правозастосування здійснюється суб'єктами які знаходяться поза організацією (підприємством, установою), тобто вони організаційно ніяк із нею не пов'язані. Це перш за все суди, а також інші державні органи і посадові особи, та органи і посадові особи місцевого самоврядування. Слід відзначити, що суб'єкти зовнішнього правозастосування також можуть здійснювати й внутрішньо організаційне правозастосування по відношенню до суб'єктів які входять до їх структури та відповідно перебувають із ними у трудових відносинах. Так, наприклад, суд вирішуючи трудовий спір між працівником та роботодавцем виконує зовнішнє застосування норм трудового права, оскільки суд є окремою організаційною структурою, проте видаючи наказ про преміювання працівників апарату суду, голова суду здійснює внутрішнє правозастосування.

Далі, залежно від характеру владних повноважень суб'єктів правозастосування можна поділити на таке, що базується на державній владі та таке, що здійснюється на підставі адміністративно-господарської влади роботодавця.

Ще одним критерієм для класифікації правозастосування може виступати форма участі суб'єктів у його здійсненні, так можемо виділити правозастосовну діяльність, що повністю здійснюється одним суб'єктом (індивідуальна) та комплексна, яка відбувається за участю декількох її суб'єктів.

Перший вид правозастосування полягає у тому, що безпосередній суб'єкт правозастосування може самостійно вчиняти правозастосовні дії у повному обсязі, тобто для того, щоб здійснити увесь процес правозастосування відповідному суб'єкту не потрібна стороння допомога. Даний вид правозастосування реалізують, наприклад, суди, трудові арбітражі, у ряді випадків роботодавці.

Комплексне правозастосування здійснюється за участю кількох його суб'єктів. В якості прикладів випадків такого виду правозастосування можна навести статтю 144 Кодексу законів про працю, в якій записано, що заохочення застосовуються власником або уповноваженим ним органом разом або за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації [4]. Чи стаття 43 КЗпП України, в якій закріплено, що розірвання трудового договору з підстав, передбачених пунктами 1 (крім випадку ліквідації підприємства, установи, організації), 2-5, 7 статті 40 і пунктами 2 і 3 статті 41 цього Кодексу, може бути проведено лише за попередньою згодою

виборного органу (профспілкового представника), первинної профспілкової організації, членом якої є працівник [4].

З приведеного видно, що фактично безпосередній суб'єкт правозастосування один – це роботодавець, однак для того, щоб він міг здійснити увесь процес застосування норм трудового права йому потрібна допомога інших суб'єктів, зокрема профспілкового органу. Зазвичай така допомога виражається у вигляді надання відповідної згоди на вчинення роботодавцем тих чи інших правозастосовних дій по відношенню до працівників.

Слід відзначити, що наявність комплексного виду правозастосування характерне в основному для галузі трудового права та відносин, які воно регулює. Загалом варто наголосити, що з нашої точки зору виокремлення комплексного виду правозастосування має досить умовний характер. Адже подекуди виявлення волі (думки) профспілкового органу з приводу певних правозастосовних дій роботодавця має для нього виключно рекомендаційний характер, тобто він її може і не враховувати під час застосування норм трудового права. У той же час наявність даного виду правозастосовної діяльності має досить суттєве практичне значення, оскільки дозволяє профспілком спостерігати за законністю дій роботодавця.

Далі, правозастосовну діяльність у сфері трудового права можна поділити на два види залежно від того, здійснюють суб'єкти правозастосування у власних трудових правовідносинах, чи у правовідносинах в яких вони не є стороною. Тобто правозастосування може здійснюватись як суб'єктами, які є безпосередніми учасниками конкретних трудових правовідносин – це власник підприємства, установи, організації чи уповноважений ним орган, так і суб'єктами, які хоча і не має прямого відношення до конкретних трудових відносин, проте, здійснюючи правозастосовні дії по відношенню до їх учасників, виконують так би мовити допоміжну, обслуговуючу роль. Другий вид правозастосування притаманний комісіям по трудових спорах, трудовому арбітражу, судовим органам. Вони не є безпосереднім учасником тих чи інших трудових правовідносин та не виступають на стороні ані роботодавця, ані працівника. Ці суб'єкти вступають у дію лише тоді, коли ситуація, що склалася між роботодавцем та працівником (працівниками) не може бути вирішена самостійно через її складність та (або) недостатність правозастосовних повноважень у роботодавця. При цьому, суб'єкти, що здійснюють правозастосування у чужих трудових відносинах мають керуватись виключно законом та спиратися на існуючі фактичні обставини справи.

Також правозастосування можна класифікувати на підставі такого критерію як виявлення волі. Правозастосування – це вольова діяльність, яка здійснюється з ініціативи певного суб'єкта. Від так можемо виділити правозастосування з ініціативи того, по відношенню до кого воно здійснюється. Так наприклад звертаючи до роботодавця з приводу працевлаштування людина тим самим виявляє бажання щодо вчинення по відношенню до неї відповідних правозастосовних дій, що супроводжують процес прийняття на роботу. Або, скажімо, звертаючись до роботодавця з

проханням про надання додаткової відпустки у зв'язку із навчанням, працівник також виступає ініціатором застосування норм трудового права.

Слід наголосити, що прояв найманим працівником ініціативи у тій чи іншій формі щодо вчинення по відношенню до нього правозастосування не означає, що роботодавець одразу зобов'язаний їх виконати. Тобто працівник (чи можливий працівник) виявляють своє бажання на реалізацію своїх тих чи інших трудових прав, для цього він звертається до роботодавця, який у свою чергу розглядає усі обставини ситуації, та приймає рішення щодо необхідності вчинення певних правозастосовних дій.

Окрім працівника ініціатором правозастосування може виступати роботодавець. У цьому випадку безпосередній суб'єкт застосування норм трудового права може за власним бажанням (з власної ініціативи) вчинити певні правозастосовні дії. Так, наприклад, КЗпП України встановлено, за порушення трудової дисципліни роботодавець може притягнути працівника до дисциплінарної відповідальності. Отримавши від порушника трудової дисципліни роботодавець самостійно приймає рішення про те застосовувати то нього один з видів дисциплінарного стягнення чи ні.

Зауважимо, що у деяких випадках правозастосування може ініціюватися однією зі сторін трудових відносин, проте для його повної реалізації потребувати обов'язкової згоди іншого суб'єкта, який може бути як стороною зазначених відносин так і ні. В якості прикладу можна навести норми статті 32 КЗпП України, в якій записано, що переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом з підприємством, установою, організацією, допускається тільки за згодою працівника, за винятком випадків, передбачених законодавством [4]. Зокрема власник або уповноважений ним орган має право перевести працівника строком до одного місяця на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди, якщо вона не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій, а також інших обставин, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, з оплатою праці за виконану роботу, але не нижчою, ніж середній заробіток за попередньою роботою [4].

Яскравою ілюстрацією випадку, коли для здійснення правозастосування необхідна згода особи, що не приймає участі у трудових відносинах є необхідність отримання батьківської згоди (чи особи, що їх замінює) на укладання трудового договору з особою, яка не досягла відповідного віку. За загальним правилом не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. Проте за згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл,

професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює [4]. З викладеного чітко видно, що батьки особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, не є стороною трудових правовідносин, оскільки вони не мають із роботодавцем ніяких взаємних трудових прав та обов'язків, проте без їхньої згоди роботодавець не може завершити правозастосовний процес, а саме: видати наказ про прийняття на роботу неповнолітньої особи. Однак з моменту укладення трудового договору неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України [4].

Отже розподіл правозастосування на ті чи інші види має досить умовний характер, адже доволі часто один і той самий випадок застосування норм трудового права може відноситись до різних видів залежно від того, що узято за критерій класифікації. Проте розподіл правозастосовної діяльності на ті чи інші види має неабияке практичне значення, особливо у сфері наукового дослідження правозастосування як явища. Адже під час класифікації ми беремо за основу лише якісь окремі ознаки (властивості), що нас цікавлять та відкидаємо як другорядні (несуттєві) усі інші. А це у свою чергу дозволяє нам більше сконцентруватися на окремих випадках правозастосовної діяльності, більш глибоко та ретельно вивчити її, проаналізувати роль тих чи інших суб'єктів у процесі її здійснення, дослідити порядок та форми її реалізації, визначити проблемні аспекти, недоліки та колізії

що існують у сфері застосування норм трудового права тощо.

Бібліографічні посилання

1. Новий філософський словник / Уклад. О.О. Грицанов. Київ: Вид. В.М. Скакун, 1998. 896 с.
2. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. Київ: МАУП, 2003. 240 с. Бібліогр.: С. 229-232.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: Навчальний посібник. - 3-тє вид., змін. й доп.- Тернопіль: Карт-бланш, 2006.- 247с.
4. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
5. Юридичні терміни. Тлумачний словник/ За ред. В.Г. Гончаренка. 2-ге вид., стереотипне. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
6. Васильєв С.В. Цивільний процес: Навчальний посібник. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 480 с.
7. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / 3-14 А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші; За ред. В.В. Копейчикова. Стер. вид. Київ: Юрінком Інтер, 2007. - 320 с. - Бібліогр.: с. 312.
8. Parshyn Yu. Approaches to the development of the complex method of expertise at enterprises / Yu. Parshyn, M. Parshyna, V. Yefimov // Philosophy, Economics and Law Review. - 2021. - Volume 1, no. 2. С. 68-77.
9. Legislative regulation of grounds for dismissal of an employee for committing a corruption or corruption-related offense. / Nataliy Obushenko, Yevhen Podorozhnyi, Konstantyn Harbuziuk Oksana Platkovska // Amazonia investiga. Vol. 9. Num.26. Febrero 2020. С. 304-310.

ECONOMIC SCIENCES

УДК 330

Опольский К.Ю.,

генеральный директор

Общество с ограниченной ответственностью «ВОСЕМЬ ПЛЮС»

Россия, г. Владивосток

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-17176-33-35](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-17176-33-35)

ОСОБЕННОСТИ НАЙМА СОТРУДНИКОВ В СФЕРЕ АРХИТЕКТУРНОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ

Opolsky K.Yu.,

CEO

Limited Liability Company "EIGHT PLUS"

Russia, Vladivostok

PECULIARITIES OF HIRING EMPLOYEES IN THE FIELD OF ARCHITECTURAL DESIGN

Аннотация.

В исследовании представлены особенности найма сотрудников в сфере архитектурного проектирования. Управление персоналом на сегодняшний день является одной из значимых систем управления организации в целом. Управление персоналом – это комплекс мер, направленных на эффективное управление трудовыми ресурсами организации. Оно включает в себя планирование кадровых потребностей, подбор и найм персонала, адаптацию новых сотрудников, обучение и развитие персонала, мотивацию и оценку работы сотрудников, управление конфликтами и т.д. Это значительная часть руководства, связанная с работниками на работе и их отношениями внутри организации.

Abstract.

The study presents the features of hiring employees in the field of architectural design. Human resource management today is one of the most important management systems of the organization as a whole. Personnel management is a set of measures aimed at the effective management of the organization's labor resources. It includes planning of personnel needs, selection and hiring of personnel, adaptation of new employees, training and development of personnel, motivation and evaluation of the work of employees, conflict management, etc. This is a significant part of the manual, dealing with workers at work and their relationships within the organization.

Ключевые слова: архитектурное проектирование, персонал, архитектурный бизнес, предпринимательство, строительство.

Key words: architectural design, personnel, architectural business, entrepreneurship, construction.

По словам Эдвина Б. Флиппо, «управление персоналом – это планирование, организация, компенсация, интеграция и поддержка людей с целью содействия достижению организационных, индивидуальных и общественных целей». Автор подчеркивает, что управление человеческими ресурсами рассматривает сотрудников как ключевой актив организации и уделяет им особое внимание. Кроме того, это направление также включает в себя функции, связанные с развитием персонала, поддержанием и улучшением их здоровья, безопасности и благосостояния, а также созданием благоприятных взаимоотношений в коллективе [17]. Томас Г. Спейтс отмечает, что управление персоналом (или человеческими ресурсами) – это совокупность способов предприятия и обращения индивидов по работе таким образом, чтобы данные субъекты получали максимальную возможность от реализации своих внутренних способностей, достигая тем самым максимальной эффективности для себя и своей группы и тем самым давая предприятию, частью которого они являются, определяющее конкурентное преимущество и оптимальные результаты.

Согласно Э.Ф.Л. Бреху и Перфекто С. Сисон, управление персоналом представляет собой функцию, направленную на управление человеческими ресурсами в организации, и включает в себя меры по планированию, организации, направлению, координации и контролю деятельности сотрудников. Она также заботится о развитии и мотивации персонала, а также обеспечивает условия для повышения эффективности работы и продвижения человеческих ресурсов для достижения общих целей предприятия [13]. Исаева О.М. и Припорова Е.А. считают, что управление персоналом связано с процессом оценки и классификации потребностей организации в человеческих ресурсах для достижения целей предприятия с помощью работников и создания благоприятных взаимоотношений между ними. Эта функция управления направлена на улучшение эффективности работы организации через правильное планирование, организацию, направление, координацию и контроль деятельности сотрудников, их развитие и мотивацию [17].

1) управление персоналом включает в себя функции занятости, развития и оплаты труда;

2) управление персоналом является расширением общего управления. Оно занимается

поощрением и стимулированием компетентной рабочей силы, чтобы та вносила свой самый полный вклад в дело;

3) управление персоналом существует для того, чтобы консультировать и помогать линейным руководителям в кадровых вопросах. Следовательно, отдел кадров – это кадровая служба организации;

4) управление персоналом делает акцент на действиях, а не на составлении длительных графиков, планов, методов работы. Проблемы в работе персонала любая современная организация решает за счет рациональной кадровой политики;

5) управление персоналом занимается человеческими ресурсами предприятия. Что касается человеческих ресурсов, то управление осуществляется как отдельными работниками, так и рабочими группами.

На сегодняшний день развитие управления персоналом основывается на ряде определенных особенностей.

Первая особенность заключается в том, что управление персоналом занимается управлением людьми в рабочей среде, включая не только рядовых работников и членов профсоюзов, но также высший персонал и работников, не состоящих в профсоюзах. То есть, управление персоналом охватывает все уровни персонала, такие как рабочие, мастера, оперативники, разнорабочие, а также служащие, такие как специалисты, технические работники, руководители, чиновники, собственники, служащие и продавцы [12].

Вторая особенность управления персоналом связан с работниками как отдельными индивидуумами и группами, которые стремятся к получению наилучших результатов через взаимодействие и активное участие в делах организации. Эта деятельность направлена на помощь каждому работнику в максимизации своего вклада в общую работу.

Третья особенность управления персоналом заключается в помощи сотрудникам в раскрытии своего потенциала и способностей, обеспечивая им удовлетворение от работы. Для этого учитываются четыре основных элемента – способности, интересы, возможности и личностные качества каждого сотрудника.

Четвертая особенность управления персоналом заключается в том, что найм, развитие, использование и управление людьми являются неотъемлемой частью любой организации, будь то промышленное предприятие, правительственное учреждение, военная организация или некоммерческая организация. Таким образом, управление персоналом применимо и полезно для всех видов организаций [6].

Управление персоналом характеризуется постоянным, непрерывным процессом, который не может быть включен или выключен по желанию. Этот процесс требует постоянного внимания и бдительности, а также осознания значимости человеческих отношений в повседневной работе. Как сказал Джордж Р. Терри: «Управление

персоналом не может быть практиковано только в один час каждый день или один день в неделю».

Последняя особенность управления персоналом заключается в стремлении к сотрудничеству сотрудников в добровольном порядке для достижения общих целей. Она основывается на понимании того, что работа, выполняемая изолированно без стимулирования и развития корпоративного духа, не может быть эффективной.

Управление персоналом, учитывая свою пятую особенность, представляет собой метод подхода, который уделяет внимание не только управлению людьми, но и разрешению человеческих проблем внутри организации, обеспечивающий наиболее эффективное использование потенциала сотрудников, повышение удовлетворенности работой, достижение целей организации и улучшение межличностных отношений внутри коллектива.

Вывод из анализа особенностей управления персоналом заключается в том, что эта функция управления является важным инструментом для достижения успеха организации только в том случае, если она полностью интегрирована на всех уровнях и во всех аспектах деятельности, включая корпоративную политику, системы найма и процедуры. Только тогда управление персоналом может оказать ценный вклад в развитие потенциала сотрудников, удовлетворенность их работой и поддержание здоровых человеческих отношений внутри организации.

Найм сотрудников - это процесс привлечения и отбора подходящих кандидатов для занятости в организации или предприятии. Этот процесс включает в себя различные этапы, начиная с определения требований к вакансии и поиском потенциальных кандидатов, и заканчивая их принятием на работу [7]. Найм сотрудников обычно начинается с составления объявления о вакансии, где указываются требования к кандидатам, обязанности и условия работы. Затем следует этап привлечения кандидатов, который может включать публикацию вакансии на различных платформах, поиск через рекрутинговые агентства, использование профессиональных социальных сетей и т. д.

После этого происходит отбор кандидатов на основе их резюме, собеседований, проверки референций и проведения тестов или заданий. В процессе отбора сотрудников оцениваются их профессиональные навыки, опыт работы, соответствие требованиям вакансии, коммуникативные способности и другие критерии. После успешного отбора кандидата проводится этап предложения работы, включающий обсуждение условий трудового договора, оклада, бенефитов и других аспектов трудоустройства. После заключения договора и принятия предложения кандидат становится официальным сотрудником организации [4].

Найм сотрудников – это важный и ответственный процесс для организации, поскольку правильный подбор сотрудников способствует формированию сильной и эффективной команды, способной

достигать поставленных целей и обеспечивать успех бизнеса [3].

В архитектурном проектировании требуется творческий мыслитель и способность видеть большую картину. При найме сотрудников в этой области важно оценить их творческий потенциал, а также способность мыслить инновационно и предлагать новые идеи. Архитектурное проектирование требует определенных профессиональных навыков, таких как владение программным обеспечением для проектирования, знание строительных материалов и технологий, аналитические и пространственные навыки и т.д. При найме сотрудников необходимо оценить их компетенции в этих областях.

В архитектурном проектировании важно иметь хорошие коммуникативные навыки, поскольку архитекторы часто работают в командах и взаимодействуют с заказчиками, инженерами и другими участниками проекта. При найме сотрудников нужно обратить внимание на их способность эффективно коммуницировать и сотрудничать с другими.

Архитектурное проектирование является профессиональной областью, где опыт играет важную роль. При найме сотрудников организации обычно оценивают их портфолио проектов, чтобы оценить их предыдущий опыт работы и качество выполненных проектов. Архитектурное проектирование часто связано с изменениями требований заказчика, сроками и другими факторами. Сотрудники в этой области должны быть гибкими и адаптивными, способными эффективно реагировать на изменения и адаптироваться к новым условиям.

Поскольку архитектурное проектирование является визуальным и креативным процессом, оценка проектов и портфолио кандидатов может быть важным критерием при найме. Рассмотрение предыдущих работ и проектов позволяет оценить стиль, навыки и уровень профессионализма кандидата. Для оценки технических знаний и навыков архитекторов могут быть проведены интервью и задания, направленные на проверку их понимания процесса проектирования, знание соответствующих программного обеспечения, умение работать с материалами и прочие аспекты работы в сфере.

Важной особенностью работы архитекторов является умение эффективно общаться с клиентами, инженерами и другими участниками проекта. При найме сотрудников в этой сфере оцениваются коммуникативные навыки кандидатов, их способность выразить идеи и объяснить проектные концепции.

Список литературы

1. Акулинин, Ф.В. Управление персоналом компании в условиях цифровизации / Ф.В. Акулинин, Д.А. Рябчина // Инновационное развитие экономики. – 2020. – №6. – С.108-112.
2. Андруник А.П., Суглобов А.Е., Руденко М.Н. Кадровая безопасность. инновационные технологии управления персоналом. Учебное пособие. 2-е изд. — М.: Дашков и Ко. 2020. 508 с.

3. Армстронг, М. Практика управления человеческими ресурсами / Майкл Армстронг, Стивен Тейлор. – 14-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, Прогресс книга, 2018. – 1038 с.

4. Архипова, Н.И. Современные проблемы управления персоналом : монография / С.В. Назайкинский, О.Л. Седова, Рос. гос. гуманитар. ун-т, Н.И. Архипова. – М. : Проспект, 2018. – 161 с.

5. Башанкаев Б. Н., Морозов П. Е., Рустамов Б. Е. Актуальные проблемы правового регулирования управления медицинским персоналом и пути их решения в современных условиях. Учебное пособие. – М.: Проспект. 2020. 160 с.

6. Белолипецкая, А.Е. Управление персоналом в условиях цифровизации экономических процессов / А.Е. Белолипецкая, Т.А. Головина, Н.Е. Данилова // Экономика и предпринимательство. – 2020. – №1 (14). – С.715-718.

7. Беседина, О. И. Инновационные методы в кадровой политике / О.И. Беседина, Д.И. Зновенко, Е.В. Малахова // Экономика. Менеджмент. Инновации. – 2019. – №1(19). – С. 3-10.

8. Глик, Д. И. Эффективная работа с персоналом : практическое пособие / Д. И. Глик. – 2-е изд. – Саратов : Ай Пи Эр Медиа, 2019. – 144 с.

9. Горелов, Н. А. Управление человеческими ресурсами: современный подход : учебник и практикум для вузов / Н. А. Горелов, Д. В. Круглов, О. Н. Мельников ; под редакцией Н. А. Горелова. – Москва : Издательство Юрайт, 2021. – 270 с.

10. Горина, М. С. Управление персоналом предприятия и методы оценки его эффективности / М.С. Горина // Modern Economy Success. – 2019. – № 3. – С. 15-22.

11. Горленко О. А., Ерохин Д. В., Можяева Т. П. Управление персоналом. Учебник для академического бакалавриата. — М.: Юрайт. 2019. 250 с.

12. Горленко, О. А. Управление персоналом : учебник для вузов / О. А. Горленко, Д. В. Ерохин, Т. П. Можяева. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : Издательство Юрайт, 2020. – 249 с.

13. Городнова, Н.В. Обучение и оценка квалификации персонала как механизм управления человеческим капиталом : учеб. пособие / Городнова Н.В., Самарская Н.А., Скипин Д.Л. – Екатеринбург : Юника, 2019. – 77 с.

14. Данилина, Е.И. Инновационный менеджмент в управлении персоналом : учебник / Д.В. Горелов, Я.И. Маликова, Е.И. Данилина. – М. : ИТК «Дашков и К», 2019. – 208 с.

15. Десслер, Г. Управление персоналом / Г. Десслер ; под редакцией И. М. Степнова ; перевод Д. П. Конькова. – 4-е изд. – Москва : Лаборатория знаний, 2020. – 800 с.

16. Исаева, О. М. Управление человеческими ресурсами : учебник и практикум для вузов / О. М. Исаева, Е. А. Припорова. – 2-е изд. – Москва : Издательство Юрайт, 2021. – 168 с.

17. Исаева, О.М. Управление персоналом / О. М. Исаева, Е. А. Припорова. – М.: Юрайт, 2020. – 101 с.

Colloquium-journal №18 (177), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>